

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
студентської науково-практичної конференції
«АНАТОМІЯ НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ»,
присвяченої 210-річчю з дня заснування
кафедри анатомії людини
20 квітня 2015 р.

Харків

УДК 611 (062.552)

Редакційна колегія: проф. Терещенко А.О. (відп. ред.), доц. Жарова Н.В. (відп. секр.).

Колектив авторів: проф. Терещенко А.О., доц. Шиян Д.М., доц. Колісник І. Л., доц. Шевцов О.О., доц. Кривченко Ю.В., доц. Лупир М.В., доц. Жарова Н.В., доц. Вовк О.Ю., ст. викл. Боягіна О.Д., ас. Коробчанська Г.Б., ас. Сазонова О.М., ас. Риженкова І.В., ас. Граніна О.В., ас. Лютенко М.А., ас. Шмаргальов А.О.

Харків: ХНМУ, 2010. – с. 80.

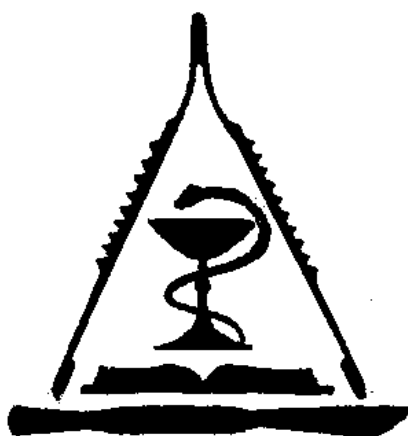
Затверджено та рекомендовано до друку вченою радою Харківського національного медичного університету (протокол №4 от 16.04.2015р.)

Збірник присвячений 210-річчю з дня заснування кафедри анатомії людини Харківського національного медичного університету. У збірнику подані історичні нариси о вчених, які завідували кафедрою анатомії людини з часу її заснування, з іменами яких пов'язане створення матеріальної бази та наукового потенціалу одного з підрозділів ХНМУ – кафедри анатомії людини. Автори спробували доповнити документальними матеріалами історію університету, що, на наш погляд, має сприяти вихованню майбутніх лікарів на кращих традиціях та прикладах історії кафедри і науково-дослідницьких здобутків її співробітників.

У хронологічному порядку розповідається про видатних анатомів, які очолювали кафедру анатомії людини в Харківському медичному університеті, про проблеми, що досліджувалися на цій кафедрі, про внески вчених-анатомів у вітчизняну й світову науку. Окремо показано досягнення та здобутки колективу кафедри анатомії людини ХНМУ станом на 2015 рік.

Якщо запропонований вашій увазі нарис з історії кафедри зацікавив Вас і ви знайшли корисну для Вас інформацію, то ми вбачатимемо в цьому доцільність виконаної роботи.

КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

210 РОКІВ

210 РОКІВ ХАРКІВСЬКІЙ АНАТОМІЧНІЙ ШКОЛІ

Кафедра анатомії людини (нормальної анатомії) була започаткована водночас зі створенням медичного факультету у складі Харківського імператорського університету, заснованого за ініціативи В.Н. Каразіна. Доречно відзначити, що медичний факультет університету став першим вищим навчальним закладом медичного спрямування на території України. Розпочинали цю роботу великі вчені-професіонали, за плечима яких був досвід, набутий у роки навчання й викладацької роботи у відомих на той час медичних школах Росії та Європи.

Розвиток навчальної та наукової бази кафедри, становлення й зростання її наукового потенціалу нерозривно пов'язані з іменами її завідувачів професорів І.Д. Книгіна, А.С. Венедиктова, П.А. Нарановича, Т.С. Іллінського, Д.Ф. Лямбля, М.О. Попова, О.К. Белоусова, В.П. Воробйова, Р.Д. Сінельнікова та інших, які створили відомі в Україні та за її межами морфологічні школи. Де б і на яких би посадах не працювали співробітники кафедри, їм завжди був притаманний високий професіоналізм, почуття гордості за свій навчальний заклад та професійна відповідальність за свою роботу. Ці риси морального кодексу лікаря, виховані й загартовані на кафедрі, прийняли як естафету сучасні викладачі, які щедро діляться своїми знаннями з підростаючим поколінням майбутніх лікарів.

Мета написання цієї роботи - розповісти про людей, з іменами яких пов'язано створення матеріальної бази та наукового потенціалу одного з підрозділів Харківського національного медичного університету і тим самим доповнити документальними матеріалами історію університету, прищепити сучасному поколінню студентів почуття гордості за свій навчальний заклад, сприяти вихованню майбутніх лікарів на кращих традиціях та прикладах історії кафедри і науково-дослідницьких здобутків її співробітників.

Історія кафедри анатомії людини Харківського національного медичного університету органічно пов'язана з історією медичного факультету Харківського державного університету (нині – Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна) і бере свій початок від 17 січня (ст. стиль) 1805 року, коли Харківський імператорський університет, а в його складі - медичний факультет, уперше відчинив свої двері для студентів. У 1920 році медичний факультет об'єднується з приватним Жіночим медичним інститутом (заснований у 1910 році) Харківського медичного товариства, і на їх основі створюється Харківська медична академія, яка у 1921 році стає Харківським медичним інститутом.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 1994 року № 244 «Про вдосконалення мережі вищих навчальних закладів» на базі Харківського медичного інституту створено Харківський національний медичний університет. ХНМУ за результатами акредитації Міністерства освіти України одержав найвищий 4-й рівень акредитації. У 1998 році медичний університет було прийнято в члени Міжнародної асоціації університетів світу. Згідно зі Статутом Харківського університету 1805 року в складі медичного факультету існувало 6 кафедр: 1) анатомії, фізіології та судово-медичної науки; 2) патології, терапії та клініки; 3) хірургії; 4) повивального мистецтва; 5) лікування тварин; 6) лікувального речовинослів'я, фармації та лікарської словесності.

На кафедрі анатомії в ті часи, окрім будови тіла людини, викладали й інші предмети - фізіологію, судову медицину та медичну поліцію. Після прийняття нового університетського Статуту (1835 р.) першим від об'єднаної кафедри анатомії в самостійну кафедру відокремився курс судової медицини (1835 р.), за ним - курс фізіології (1836 р.) і останнім - курс патологічної анатомії (1867 р.).

Будинок Імператорського Харківського університету (з фото XIX ст.).

Будинок анатомічного театру.

210 років існування кафедри анатомії людини - це історія розвитку та становлення харківської анатомічної школи як складової частини медичної науки в Україні. Сьогодні кафедра анатомії людини ХНМУ розташована в окремій двоповерховій будівлі (загальною площею близько 3-х тис. кв. м.) оригінальної архітектури кінця XIX сторіччя, збудованій у 1887 р. за спеціальним проектом для кафедри нормальної анатомії (анатомічний корпус) медичного факультету Харківського університету. На сьогодні в анатомічному корпусі розташовані: відомчий анатомічний музей ХНМУ; лекційна аудиторія-амфітеатр на 250 місць; навчальні кімнати, наукові лабораторії та приміщення для викладачів, лаборантів, препаративників і технічного персоналу кафедри.

Відомчий анатомічний музей почав створюватися одночасно із заснуванням кафедри. Нині в ньому є чотири зали, загальною площею більше 600 кв.м., де експонуються близько 4500 анатомічних препаратів, які демонструють будову тіла людини в нормі та при деяких вадах розвитку. Значна колекція препаратів відображує особливості антропогенезу, еволюційної й порівняльної макромікроскопічної анатомії вегетативної та соматичної нервової систем. У музеї експонуються унікальні муміфіковані препарати, датовані початком та серединою XIX століття, а також колекція штучно деформованих черепів людини близько двотисячолітньої давності, знайдених при розкопках в Криму та Лівобережній Україні проф. Віктором Володимировичем Бобіним. Один із залів музею присвячений пам'яті академіка В.П. Воробйова, де виставлено велику кількість експонатів, що відтворюють його життя та творчі здобутки. З 2000 року, з часу наближення 125-річчя від дня народження видатного анатома, у меморіальному музеї кафедри експонується воскова фігура В.П. Воробйова та нова оригінальна експозиція, яка відтворює обстановку 30-х років минулого сторіччя – часів завідування кафедрою академіком В.П. Воробйовим.

Лекційна аудиторія-амфітеатр, поряд з відмінними акустичними даними, має оригінальні архітектурні особливості. Зокрема, в центрі аудиторії розташований стіл з мармуровою стільницею для демонстрації натуральних препаратів під час лекції, на її стінах розміщено барельєфи Гіппократа, М.І. Пирогова, портрети В.П. Воробйова та Р.Д. Сінельнікова. Головною цінністю аудиторії є унікальна фреска-панно (площею більше 30 кв. м.) «Урок анатомії Леонардо да Вінчі». Вона створена у 1918р. відомим харківським художником Олександром Любимовим, учнем І.І. Рєпіна. На ній зображено видатного вченого-енциклопедиста, геніального художника епохи Відродження Леонардо да Вінчі за препаруванням і вивченням трупа. У 1990р. фреска була реставрована талановитим харківським художником А.О. Алексєєвим, співпрацівником проф. Р.Д. Сінельнікова, виконавцем більшості ілюстрацій при виданні «Атласа анатомії людини».

Натхненниками, ініціаторами та організаторами всіх досягнень кафедри у різні періоди її історії були, здебільшого, завідувачі, професори, викладачі та наукові співробітники кафедри, на житті й творчості яких ми коротко й зупинимося.

Будинок кафедри анатомії людини сьогодні.

МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ АКАДЕМІКА В.П. ВОРОБІЙОВА

Меморіальний музей академіка В.П. Воробйова було створено колективом кафедри під керівництвом професора Р.Д. Синельникова в 1957 році з метою увіковічення пам'яті В.П. Воробйова. У музеї представлені матеріали, що відображують життя, наукову спадщину та школу великого вченого, участь В.П. Воробйова і його учнів у бальзамуванні тіла В.І. Леніна. Виставлено виготовлені ним натуральні препарати нервів серця людини, які лягли в основу відомої класифікації серцевих сплетень за Воробйовим.

Музей було реконструйовано в 2000 р.: виготовлено воскову фігуру академіка В.П.Воробйова та відтворено кабінет вченого, де відображено робочий інтер'єр та зібрані його особисті речі. Тут зберігається посмертна маска обличчя В.П. Воробйова.

МУЗЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ

За ініціативи академіка В.П. Воробйова, який високо цінував наукове значення музеїв і глибоко усвідомлював роль, яку вони відігравали в матеріалістичному розумінні життя, на кафедрі нормальної анатомії ще на початку 30-х років XX ст. було створено музей, який існує до цього часу й має назву «Музей становлення людини». У ньому, згідно з задумом великого вченого, були зібрані експонати, які ілюструють еволюційний розвиток органів і систем хребетних від риб до людини. Тут показані зміни, яких зазнає організм від запліднення до закінчення індивідуального життя. Експонати музею дають також уявлення про процес історичного розвитку людини за весь час, що пройшов від моменту появи на землі найближчих її предків. У роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.) значна кількість експонатів музею, на жаль, була знищена та розграбована. На теперішній час у Музеї становлення людини експонуються численні оригінальні анатомічні препарати органів та систем людини й різноманітних тварин, воскові муляжі окремих органів. Особливу цінність представляють натуральні препарати, що демонструють анатомію лімфатичної системи, виконані учнем академіка В.П. Воробйова – Г.М. Іосіфовим, а також колекція черепів й окремих кісток черепа, у тому числі штучно деформованих, що були знайдені при археологічних розкопках на лівобережній частині України, а також в Криму професором В.В. Бобіним у 50-60-х роках минулого століття.

За роки, що минули з того часу, Музей становлення людини кафедри анатомії людини ХНМУ перетворився на дійсно сучасний науково-освітній, науково-дослідницький та науково-педагогічний заклад, що містить низку натуральних анатомічних препаратів, які ілюструють еволюційний розвиток органів та систем хребетних і, особливо, людини в нормі та за деяких аномалій його розвитку. Великий розділ музею присвячений антропогенезу та порівняльній анатомії. У музеї є унікальні

препарати органів тіла людини, які були виготовлені ще у XVIII сторіччі. Частина з них була придбана першими завідувачами кафедри в Німеччині, інші – виготовлені викладачами безпосередньо на кафедрі. На цей час основна кількість препаратів цього музею - препарати з докторських і кандидатських дисертацій співробітників кафедри за останні 60 років. Крім цих препаратів, у музеї експонується велика колекція ембріонів та плодів людини в нормі та з деякими вадами розвитку.

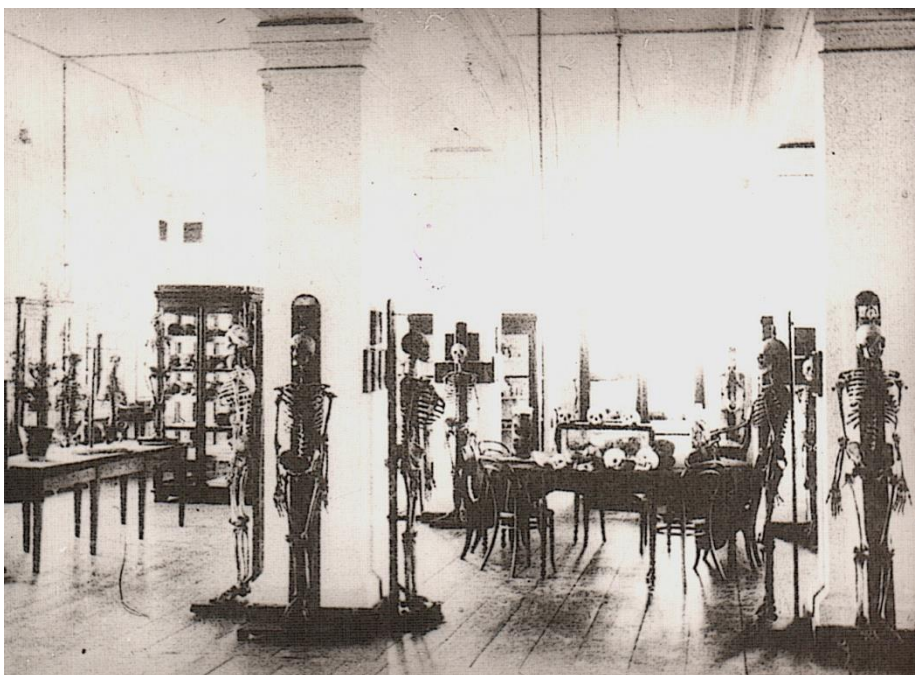
Музей становлення людини сьогодні – це не лише науково-методичний центр для вчених-медиків, біологів та представників ветеринарної медицини, а й жива історія розвитку та досягнень Харківської анатомічної школи в цілому.

Музей становлення людини

НАВЧАЛЬНИЙ МУЗЕЙ

Навчальний музей був започаткований з моменту заснування кафедри - з 1805 р. Перші музейні препарати було придбано у Москві, Санкт-Петербурзі та за кордоном (Франція). Поступово кількість препаратів збільшувалась, як за рахунок натуральних препаратів, виготовлених на кафедрі, так і штучних, виготовлених з воску (роботи Ванноті, Барминського) або з пап'є-маше. У 1867р. професор І.К. Вагнер, під час завідування кафедрою, розділив музейні препарати на експозиції для двох окремих музеїв: так було створено музей нормальної анатомії та музей патологічної анатомії. На той час у музеї нормальної анатомії експонувались 506 препаратів, серед яких було 194 сухих препаратів органів та частин тіла людини, 107 кісток, 167 вологих препаратів органів та 38 штучних препаратів. Подальшого розвитку організація музею отримала під час керування кафедрою проф. В.П. Воробйовим. Було розроблено схему розташування шаф із препаратами для того, щоб вони були доступні для огляду з усіх боків і добре освітлені. Музей постійно поповнювався препаратами, створеними особисто В.П. Воробйовим і співробітниками кафедри анатомії.

Навчальний музей за часи завідування кафедрою професором М.О. Поповим (1888–1897рр.).

Зали навчального музею, де демонструються численні натуральні анатомічні препарати органів та систем людини.

На сьогоднішній день навчальний музей розташований у двох залах. Музейні препарати здебільшого виготовляються співробітниками кафедри, тому що робота над ними вимагає глибоких анатомічних знань, володіння навичками препарування. У музеї експонується понад 4000 препаратів та 275 муляжів усіх систем організму людини. Вони систематизовані відповідно до плану вивчення анатомії та демонструють нормальну анатомічну будову органів людини, а деякі препарати демонструють аномалії або вади розвитку.

Головною особливістю навчального процесу на кафедрі анатомії людини є використання нативних демонстраційних анатомічних препаратів та експозиції музеїв. Викладачі та співробітники кафедри утримують експозиції музеїв у належному стані. Регулярно проводиться реставрація музейних препаратів та виготовляються нові. За останні 15 років експозиція музею була поповнена значним числом натуральних препаратів – понад 250, зокрема це препарати кісток та їх з'єднань, окремих кісток черепа, сагітальні й фронтальні розпили черепів, черепи гідроцефала й мікроцефала, препарати черепів плодів, починаючи з 4-го місяця ембріонального розвитку. Поповнено відділи синдесмології, міології (діафрагма дорослої людини й дитини), травної системи, сечовидільної та статеві, центральної нервової системи, ендокринології, органів чуття, тощо. Обладнано 3 стенди з рентген-анатомії кісткової системи. Створено каталог препаратів, розміщених у всіх залах музею.

Музей кафедри постійно використовується в навчальному процесі, а також під час самостійної роботи студентів для підготовки до практичних занять та здачі модулів. У музеї проводяться лекції-екскурсії для студентів інших навчальних закладів та школярів старших класів міста та області з метою профорієнтації та вступу до нашого університету.

Викладачі часто працюють у музеї. Вони виконують різну роботу: реставрація всіх музейних препаратів, наклеювання нових номерків, що позначають окремі утворення; написання й надрукування табличок, які

були відсутні або їх заміна. Деякі раніш виготовлені препарати, які було пошкоджено, замінено на знов виготовлені. Помутнілий у банках формалін замінюється прозорим розчином. Після реставрації препаратів банки заклеюються, що забезпечує кращу збережаність препарату й охороняє від випару формаліну, створюючи умови для нормальної роботи студентів у музеї. Виготовляють нові музейні препарати. Беруть участь в організації нових відділів музею. Музей кафедри постійно використовується в навчальному процесі, а також під час самостійної роботи студентів для підготовки до практичних занять та до здачі модулів. Він часто відвідується студентами інших навчальних закладів та школярами старших класів міста й області з метою профорієнтації для їх вступу до нашого університету.

Практичне заняття з анатомії людини зі студентами
проводить доцент Шевцов О.О.

ВАННОТИ Людвиг Иосифович
Возглавлял кафедру с 1801г. по 1811г.

Людвиг Иосифович Ванноти родился в 1771г. в Германии в городе Фрейбурге, учился в Оренбургском университете, где и получил степень доктора медицины в 1798 г. После нескольких лет практической работы Л. И. Ванноти 25 марта 1805г. был утвержден прозектором и адъюнктом кафедры анатомии, физиологии и судебной медицины Харьковского университета. В Харьков он прибыл 29 мая того же года, но кафедра сама еще не существовала, хотя университет в целом уже начал свою деятельность. В тяжелых условиях первых лет существования медицинского факультета Л.И. Ванноти проявил большую энергию и изобретательность для организации порученной ему медицинским факультетом кафедры. Маленький, не приспособленный для занятий домик садовника университетского ботанического сада был переоборудован, и в нем временно разместился анатомический театр и кабинет, открытый в 1806 г. Это позволило, как свидетельствуют А. Рославский-Петровский, Д.И. Багалей, М.А. Попов, назначить в следующем, 1807 г. академическом году преподавание курса анатомии. Лекции должен был читать Л.И. Ванноти на латинском языке.

С 1805г. по 1807г. Л.И. Ванноти было поручено читать антропологию и энциклопедию медицины для студентов Харьковского коллегиума. В это же время как прозектор он изготавливал анатомические препараты для музея, заботился о приобретении необходимых инструментов, а также получил разрешение на доставку трупов самоубийц в анатомический театр.

В 1806 г. медицинский факультет начал свои заседания, Л.И. Ванноти с этого времени до 1813 г., без перерыва, был секретарем этого факультета. Когда в Харьков приехал профессор И.Д. Книгин, Л.И. Ванноти по назначению факультета преподавал анатомию 4 часа в

неделю по руководству Пленка, физиологию, судебную медицину и судебную полицию.

В 1810г. Л.И. Ванноти получил кафедру фармакологии, рецептуры и истории медицины. В 1811г. он был назначен экстраординарным, а в 1812г. - ординарным профессором медицинского веществословия и других прилегающих к этой наук. Ему принадлежит актовая речь «Unberdie muth massliche Heiibar keitfastalles Ksrankheitcn» о вероятной излечимости многих болезней. В конце речи автор приводит слова Парацельса: «Если ты любишь своего ближнего, то не говори ему - тебе невозможно помочь, но скажи - я не умею тебе помочь», в этом основная мысль речи: с одной стороны, автор доказывает объективные данные о возможности вылечить большинство болезней, а с другой - пытается повлиять на чувства своих слушателей и вызвать у них бодрость духа и веру в могущество науки, врачей.

Л. И. Ванноти умер в Харькове после долгой болезни 1 февраля 1819г. в возрасте 48 лет.

Как свидетельствует профессор Д.И. Багaley, это был «профессор, не выделявшийся из общего уровня своей среды в научном отношении, но преданный своей науке, добросовестно относившийся к своим преподавательским обязанностям, а главное, - безупречно честный человек с добрым сердцем и деликатным характером. Он принадлежал к тем немногим профессорам-иностранцам, которые усвоили русскую речь и вошли в интересы русской общественной жизни. Все, по-видимому, и любили этого кроткого, мягкого, больного человека - его товарищи и чуткая к добру молодежь».

Асс. Коробчанская А.Б.,
Лунина А.О. студ. 1 к., 8 гр., 1 мед.

КНИГИН Иван Дмитриевич
Возглавлял кафедру с 1811г. по 1826г.

Иван Дмитриевич Книгин (настоящая фамилия – Булгаков) (1773-1830) был доктором медицины, профессором анатомии и физиологии Московского университета. Долгие годы являлся деканом медицинского факультета Харьковского университета. Родоначальник физиологии в Украине, первый отечественный профессор Харьковского университета Книгин (Булгаков) Иван Дмитриевич (1773-1830) в работе «О дыхании» (1813) впервые высказал мысль о том, что кровь переносит кислород к тканям. Он вместе с другим исследователем разработал инструкцию по предотвращению инфекционных болезней. «Книгиным» был назван во время пребывания в Севской семинарии за необыкновенную любовь к чтению книг. Статский советник, сын священника Орловской губернии Книгин перешел в Харьковский университет ординарным профессором анатомии, физиологии, судебной медицины и медицинской полиции, с самого приезда состоял деканом медицинского факультета. В 1813г. избран директором естественного отделения Общественных наук при Харьковском университете, в 1816г. - членом физико-медицинского общества при Московском университете, в 1818г. - членом Петербургской медико-хирургической академии. И.Д. Книгин преподавал анатомию, физиологию, судебную медицину и медицинскую полицию. Он первый ввел «анатомические демонстрации» и судебно-медицинские вскрытия в Университете. С 1825г. утвержден в звании заслуженного ординарного профессора и в 1829г. вышел в отставку, причем был избран почетным членом Харьковского университета. Он перевел (вместе с Каменским) с французского Фуркруа, «Химическая философия» и издал «Краткое наставление, как предохранять себя от прилипчивых болезней простыми средствами», Харьков 1814г. (совместно с Шумлянским). Удивительным оказалось только то, что Книгин И.Д. работал в Университете в 1811- 1829

годах и фактически был одним из первых профессоров медицинского факультета. Явившись летом 1811 года в Харьков, уже осенью при самых скудных, почти невозможных условиях Книгин открыл свои курсы на русском языке и привлек на лекции молодежь. Как лектор пользовался большим успехом, и по отзыву в «Северной Пчеле», снискал доверие и уважение своих слушателей отличным способом преподавания уроков, кои посещаемы были и многими посторонними особами. Университет, признавая ту громадную пользу, которую принес профессор Книгин своими трудами и преподаванием за время службы в Харькове (благодаря чему многие из его учеников впоследствии вышли отличными докторами и профессорами).

Умер Иван Дмитриевич Булгаков в августе 1830г. и похоронен на Харьковском кладбище.

Доц. Кривченко Ю.В.

ВЕНЕДИКТОВ Александр Саввич

Александр Саввич Венедиктов родился в 1799 г. в Курске в семье коллежского асессора. Среднее образование получил в Курске. В 1814 г. поступил в число казеннокоштных студентов медицинского факультета Харьковского университета; 21 августа 1818 г. получил степень кандидата медицины, а 24 сентября 1819 г. по экзамену — звание лекаря первого отделения.

По ходатайству факультета в том же году Венедиктов был командирован в Санкт-Петербургскую медико-хирургическую академию для усовершенствования по анатомии. Венедиктов обратился на медицинских факультет с просьбой о продлении ему командировки еще на один год «для большего усовершенствования практических знаний по анатомии». По ходатайству факультета и Совета университета срок командировки Венедиктову был продлен, но с 21 января 1821 г. он был назначен прозектором анатомии в Харьковском университете. 3 января 1823 г. он получил звание адъюнкта анатомии за представленное сочинение на латинском языке «*De circulation sanguinis in animalibus*» («О движении крови у животных») и был утвержден в звании адъюнкта по анатомии и физиологии.

18 декабря 1825 г. Венедиктов обратился в Совет факультета с письмом, в котором просил рассмотреть его диссертацию на степень доктора медицины «*De vita corporum organicorum legibusque ejus quibusdam*» («О жизни органических тел и некоторых ее законах»). Факультет обсудил диссертацию Венедиктова и решил допустить его к публичной защите диссертации. В 1826 г. на заседании Совета университета было заслушано ходатайство медицинского факультета о присвоении Венедиктову степени доктора медицины без производства положенного экзамена, а лишь после удовлетворительной защиты представленной им диссертации. Члены Совета высказали разные мнения по этому вопросу. Возникла большая переписка, которая закончилась тем, что Венедиктов не защищал диссертации и остался со званием лекаря первого отделения. Тем временем он был произведен в экстраординарные профессора и исполнял должность прозектора.

19 марта 1829 года Совет университета поручил преподавание и заведование кафедрой Венедиктову, а 7 сентября постановил «просить попечителя о присвоении Венедиктову звания ординарного профессора по кафедре анатомии, физиологии, судебной медицины и медицинской

полиции». Венедиктов был утвержден в звании ординарного профессора и произведен в надворные советники со старшинством. Педагогическая деятельность Венедиктова продолжалась в Харьковском университете 15 лет. Будучи прозектором, а затем профессором анатомии, Венедиктов прилагал все силы к тому, чтобы устроить необходимый новый анатомический театр, организовать учебно-вспомогательный музей, иметь необходимые анатомические инструменты, потребное количество трупов как для лекций, так и для практических занятий со студентами. В 1824 г. он представил в Совет факультета рукописный «Catalogus rerum, quae in museo Universitatis Charkowinsis reperiuntur» (Каталог предметов, находящихся в музее Харьковского университета), в котором отмечал, что существующий анатомический кабинет не может удовлетворить даже учебные цели. В течение последующих 3 лет он увеличил число анатомических препаратов до 389 номеров, т.е. в 3 раза по сравнению с 1824 г. В условиях того времени было трудно найти прозектора анатомии. 27 октября 1828 г. по примеру кафедры анатомии Медико-хирургической анатомии проф. Венедиктов предложил медицинскому факультету условия подготовки прозекторов своими силами из числа казеннокоштных студентов III курса. На первый случай он взял студентов Ивана Леонова и Петра Стародубского. Этот метод оправдал себя. Впоследствии Леонов был профессором Виленской медико-хирургической академии. Печатных трудов проф. Венедиктов оставил четыре: три главы из «Трактата о холере» и речь «О динамическом способе изъяснения образовательных явлений органической природы», читанную им на торжественном собрании в Харьковском университете на 30 августа 1830 г. В 1899 г. проф. Попов опубликовал манускрипт А.С. Венедиктова «Способ бальзамирования трупов и превращения их в мумию» (De mumificatione cadaverum), относящийся к 1866 г. В этой работе проф. Венедиктов рекомендует свой способ бальзамирования трупов и сожалеет, что крайне неблагоприятные обстоятельства его жизни были и остаются теперь

препятствием, чтобы проверить опыты и наблюдения по бальзамированию в большом размере.

С 1823 по 1835 гг. Венедиктов был одним из деятельных членов Совета медицинского факультета и Совета университета, был избран действительным членом Харьковского общества науки, членом комитета для испытания поступающих в студенты Харьковского университета. Венедиктов активно участвовал в Центральной комиссии по борьбе с холерой, вспыхнувшей в различных местах России, он состоял членом училищного комитета при Харьковском университете.

Венедиктов боролся против процветавшего в стенах университета взяточничества, распушенности и безнравственности. В 1833 г. он был вынужден написать министру народного просвещения графу Уварову о всех безобразиях в Харьковском университете. Попечитель Харьковского университета граф Головкин, проживавший в то время в Петербурге, стал на сторону взяточников. Венедиктов был вызван в столицу, где был обвинен в том, что «преувеличил и раздул дело». После этого его положение в Харьковском университете сделалось невыносимым. Венедиктов отказался посещать заседания факультета и Совета, читать лекции. Попечитель граф. Головкин не замедлил удалить Венедиктова из университета «за дерзкие выражения против начальства» и «за ослушание приказаний», изобразив его как человека, «беспрестанно посеяющего раздоры и несогласия среди университетской коллегии». В декабре 1835 г. Венедиктов был «отрешен от должности и передан суду». Правительствующий сенат, рассмотрев дело, признал Венедиктова виновным в вышеназванных преступлениях. Так окончилась печальная история педагогической и научной деятельности Венедиктова в Харьковском университете. Последние годы жизни Венедиктова полны скорбных переживаний. Он дважды был в доме умалишенных и умер в глубокой старости 22 июня 1882 г. в Харькове.

ИЛЛИНСКИЙ Тимофей Степанович
Возглавлял кафедру с 1853г. по 1858г.

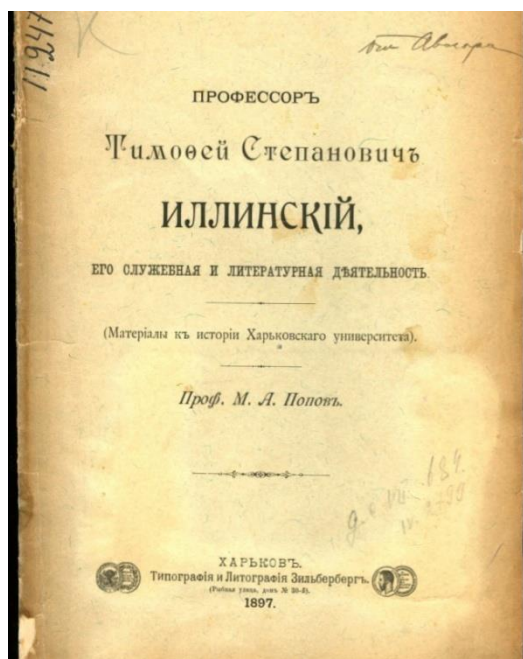
Иллинский Тимофей Степанович, замечательный профессор и отличный учитель, родился 15 июля 1820 года. Среднее образование он получил в Черниговской семинарии, откуда поступил в Санкт-Петербургскую медико-хирургическую академию. По окончании курса он был удостоен звания лекаря 1-го отделения, с награждением за отличные успехи в науках золотой медалью и премией заслуженного профессора Буша. В 1844 г. Т.С. Иллинский поступил на службу в Симбирский полк батальонным лекарем. В 1845 году он был определен сверхкомплектным ординатором 2-го военно-пехотного госпиталя, а в 1846 году был отправлен в Ораниенбаумский военный госпиталь. По предложению профессора Павла Андреевича Нарановича, Иллинский был определен 24 июля 1848 года проректором описательной анатомии при академии. Сдав экзамен на доктора медицины и после удовлетворительной диссертации «De mania», Иллинский Т.С. был удостоен степени доктора медицины 26 января 1849 года. В 1851 году Иллинскому Т.С. поручено было отдельное преподавание спланхнологии и органов чувств студентам 1-го курса академии, чем он и занимался до перехода в Харьковский университет. В январе 1853 года, по причине перехода профессора П.А. Нарановича на кафедру хирургической клиники, кафедра анатомии осталась вакантной. И, конечно же, претендентом на эту кафедру явился Т.С. Иллинский. Основываясь на документах, которые профессор Тимофей Степанович предоставил при трудоустройстве, а главным образом на лестном отзыве

академии, Харьковский медицинский факультет признал Иллинского вполне достойным кандидатом. В связи с этим было принято решение назначить его профессором анатомии, и 7 июня 1853 года Иллинский был назначен экстраординарным профессором. 27-го октября 1854 года Иллинский Т.С. был утвержден ординарным профессором.

Тимофей Степанович прослужил в Харьковском университете в качестве профессора анатомии, судя по формуляру, почти шесть лет (с 7 июля 1853 года по 14 июня 1859 год). На самом же деле он пробыл в Харькове всего лишь 4,5 года, так как остальные 1,5 года он был в командировках: то в южную армию во время Крымской войны, то с научной целью за границу. За усердие исполнения возложенных на него обязанностей в Южной армии в 1856 году он был награжден бриллиантовым кольцом и темно-бронзовой медалью в память войны 1853-1856 года. Несмотря на сравнительно короткий промежуток времени пребывания Иллинского в Харькове, он успел оставить после себя хорошую память в кругу товарищей и студентов и заметный след в анатомическом музее. Как видно из архива университета, он много заботился об упорядочении и улучшении преподавания анатомии, значительно пополнил инвентарь анатомического театра, подарил в музей 43 анатомических рисунка и 57 препаратов. Лекция его, по отзыву его слушателей, отличалась ясностью и последовательностью изложения и красотой формы. Читал он, придерживаясь современных руководств. Гистология тогда не преподавалась совершенно, но Тимофей Степанович, при чтении анатомии вкратце знакомил своих слушателей с микроскопическим строением тканей и органов. Аудитория его всегда была полна. По просьбе Т.С. Иллинского, ему разрешена была Высочайшая командировка за границу на один год с апреля 1858 года. Из командировки он уже в Харьков не возвращался, так как, будучи за границей, он был назначен профессором патологической анатомии в Санкт-Петербургскую медико-хирургическую академию. В академии он

пользовался громадным успехом как профессор и как товарищ, но прослужил всего только 8 лет, так как по болезни должен был выйти в отставку в 1867 году. Лекции по патологической анатомии в академии он также прекрасно и увлекательно читал, как и лекции по нормальной анатомии в Харькове. В 1867 году Иллинский Т.С. поехал в Париж лечиться, где, после непродолжительного пребывания, скончался 4 августа 1867 года, на 47 году жизни. Предполагали у него бугорчатку мозга. В память его в академии учреждена «Премия проф. Т.С. Иллинского».

Что касается литературной деятельности Т.С. Иллинского, то можно сказать, что она была весьма обширна. Он по праву считался одним из лучших преподавателей своего времени и был учителем многих представителей патологической анатомии в России. Многочисленные статьи Иллинского касаются и многих вопросов практической медицины. Отрывок из описания Попова знаменитой диссертации Тимофея Степановича «De mania»: «Во главе «therapia» автор говорит, что меры, которые должны быть приняты при лечении маниаков, должны удовлетворить трем показаниям: а) чтобы больной ни себе, ни другим не причинил вреда; б) стараться удалить болезненные осложнения, присоединяющиеся из материальной сферы организма; с) лечение самой болезни».

Асс. Шмаргалев А.А., Питомец Е.А.,
Амельченко Е.К., Орлова И.С.

НАРАНОВИЧ Пётр Андреевич

Возглавлял кафедру с 1837г. по 1853г.

Пётр Андреевич Наранович родился в 1805 г. в селе Чеплеевке Черниговской губернии. Окончив Черниговскую духовную семинарию в 1824 г., поступил в Санкт-Петербургскую медико-хирургическую академию. Будучи еще студентом, он 20 июля 1824 г. получил вознаграждение «за труды по части анатомии». По

окончании академии со званием лекаря I степени в 1826 г., он 26 августа того же года определен прозектором зоотомии вместо своего брата.

19 ноября 1828 г. Наранович П.А. за труды при бальзамировании тела императрицы Марии Федоровны был награжден золотой табакеркой.

В 1829 г. Петр Андреевич получил звание штаб-лекаря; 1833 г. назначен на должность прозектора, то есть, помощника профессора, по анатомии; в 1834 г. - удостоен звания хирурга и акушера. Наранович П.А. назначен коллежским асесором (Коллѣжский асѣссор - гражданский чин. До 1884 года соответствовал чину майора. К чину применялся общий титул «Ваше высокоблагородие». Давал потомственное дворянство).

В 1837 г. после успешной защиты диссертации под названием «Камни мочевого пузыря: патологические, терапевтические и не хирургические моменты» («Calculi vesicae urinae momenta pathologica, the rapeuticanes non chirurgica»), получил степень доктора медицины и хирургии. Вскоре после получения докторской степени Петр Андреевич был назначен профессором в Харьков. Ввиду назначения в Харьковский университет, Петр Андреевич подал прошение об увольнении его от обязанностей прозектора анатомии при академии и от обязанностей

ординатора Санкт-Петербургского военного госпиталя. 8 мая П.А. Наранович утвержден экстраординарным профессором анатомии, т.е. профессором без должности, анатомии в Харькове. Летом профессор был командирован в Санкт-Петербург для покупки хирургических и анатомических инструментов, что и было выполнено им исправно.

1-го сентября 1838 г. попечитель Харьковского учебного округа выразил искреннюю благодарность Нарановичу «за отличное усердие в службе». После чего Петр Андреевич был утвержден ординарным профессором (статус ординарного профессора присваивался выдающимся преподавателям, они занимали должность заведующего кафедры). Летом профессор пожертвовал 76 экземпляров анатомических препаратов для анатомического кабинета, за что ему объявлена благодарность министра народного просвещения. А в марте 1840 г. Наранович получил награду 500 рублей за исправное исполнение должности проректора в 1838-39 годах. Для сравнения, лошадь в те годы можно было приобрести за 10-30 рублей.

На заседании медицинского факультета (1842 г.) профессора Ванцетти и Наранович заявили, что при весьма ограниченном числе трупов они не могут достаточно обучать студентов хирургическим операциям и анатомическим приготовлениям, а потому высказали просьбу, чтобы трупы преступников доставлялись в анатомический и хирургический театры для обучения на них студентов. В ответ на это ходатайство было написано, что «требование о доставлении трупов преступников из тюрьмы для занятий анатомией и оперативной хирургией не может быть удовлетворено, так как это могло бы вызвать негодование родственников умирающих арестантов». Позднее это требование все же было удовлетворено.

2 октября 1843 г. Общество Русских Врачей избрало Нарановича действительным членом этого общества. В 1844 г. профессор получил две награды, а именно: 22 августа - знак отличия безупречной службы за 15 лет, а 9 декабря был награжден званием кавалера ордена Св. Анны 3 ст.

Позже награжден званием кавалера ордена Св. Анны 2 ст. В 1852 г. анатом награжден званием кавалера ордена Св. Анны 1 ст., украшенного Императорской короной.

Наранович П.А. представил медицинскому факультету свою рукопись, I часть труда «Анатомия человеческого тела» для рассмотрения и определения ее пригодности для обучения. Рассмотрев сочинение, заключающее в себе системы костей, суставов, хрящей и связок, факультет нашел его годным и весьма полезным как руководство слушателям и напечатал сочинение за счет университета. В 1850 г. вышло сочинение Петра Андреевича «Анатомико-физиологическое описание органов движения человеческого тела», в котором описаны суставы и возможные в них движения.

В 1853 г. Петр Андреевич Наранович переведен на кафедру хирургии и назначен директором хирургического отделения клиники. Переходя на новый пост, профессор заявил на заседании медицинского факультета, что он принимает на себя чтение анатомии впредь до назначения другого преподавателя по этому предмету, т.е. до июля 1853 г. В феврале 1854 г. профессор подарил анатомическому кабинету 62 препарата по нормальной анатомии, 56 сухих патологических препаратов (кости), 19 терпентинных препаратов (в банках), из которых 18 патологических и 1 по нормальной анатомии; 6 слепков патологических образований, 8 микроскопических препаратов костей и зубов и 1 анатомический атлас Соломона. Хирургическому кабинету было подарено 56 различных анатомических препаратов, 25 камней мочевого пузыря, 15 рисунков и 3 таблицы. В том же 1854 г. профессор подарил 375 экземпляров изданного им сочинения «Анатомия человеческого тела», а деньги, вырученные за продажу этого сочинения, по 1р.50к. за экземпляр, были потрачены на покупку анатомических рисунков для студенческой библиотеки. За эти пожертвования Наранович получил 24 февраля благодарность от управляющего учебным округом, а затем, 31 марта, и от министра

народного просвещения. В 1854 г. получил знак отличия безупречной службы за 25 лет. В 1855 г. награжден орденом Св. Владимира 3 ст. В 1857 г. Наранович получил знак отличия безупречной службы за 30 лет. В том же году им были напечатаны следующие труды: 1) «Анатомическое описание близнецов, сросшихся головками»; 2) «Ранение штуцерной пулей в таз на вылет»; 3) «Рычаг для вправления вывихнутой челюсти»; 4) «Опухоль огромной величины в паху у женщины»; 5) «Любопытный случай камня в мочевом пузыре».

8 мая 1858 г. Петр Андреевич скончался на 54 году жизни.

Петр Андреевич был профессором в Харьковском университете 21 год 1 месяц и 5 дней, из которых первые 15 лет 8 месяцев и 5 дней состоял профессором анатомии. Будучи профессором анатомии, Наранович заботился об улучшении кафедры, а именно: добился проведения лекций в здании университета (в целях удобства), починил и заменил большинство анатомических инструментов и мебели, значительно пополнил анатомический музей препаратами собственного изготовления (более 200 препаратов), приобрел 33 натуральных и 14 искусственных препаратов за границей, добился разрешения получать трупы тюремных заключенных, за свой счет приобрел множество анатомических рисунков для студентов. Курс анатомии Нарановича П.А., читаемый им на лекциях, на то время был очень полный и систематически изложенный. Экзаменационная программа, предложенная им, состояла из 79 вопросов, из них: 21 - по остеологии, 9 - по синдесмологии, 12 - по миологии, 8 - по спланхнологии, 16 - по ангиологии, 13 - по неврологии и органам чувств.

Из отзывов студентов о Петре Андреевиче: «На лекциях читал он выученную слово в слово «Анатомию здорового человека» Загорского. В первый год читалась остеология и синдесмология, а во второй – остальные разделы. Анатомия читалась в небольшой, устроенной амфитеатром аудитории, которая вмещала не более 25 слушателей». «Наш курс состоял из 17 человек. П.А. Наранович был лет 50, небольшого роста, немного

сутулый, ходил с поникшей головой и во время лекций никогда на слушателей не глядел. При разговоре часто повторял: «Уже, уже...» и при этом топтался. Свое неудовольствие высказывал иногда острым словом. Не поднимая век, он умел, однако, видеть все. Однажды, например, во время лекции студент, сидевший на задней скамье, чему-то улыбнулся, широко раскрыв рот. Профессор, читавший, по обыкновению, с опущенными веками, вдруг взглянул на студента. «Как ваша фамилия?» - спросил он. «Арсений Зуб», - ответил студент. «Уже, уже... у вас хорошие зубы, но вы их не показывайте на лекции», - заметил профессор и продолжил читать. Читал он быстро, тихо и монотонно, прочтенное показывал на препаратах. На экзаменах был очень требователен, каждый месяц проводил контроль знаний студентов. Если на таком контроле какой-либо студент отвечал на «отлично», Наранович П.А. садил его на первую скамейку, и обязанностью его было исправлять ошибки в ответах каждого из своих товарищей». Петр Андреевич был не лишен чувства юмора и любил шутить о профессии врача. Он говорил: «Врач потому и зовется врачом, что должен весь век либо врать, либо вранье выслушивать». Задавая студентам вопрос о том, на что нужно в первую очередь обратить внимание, когда они явятся к больному, он сам отвечал на него так: «Надо, прежде всего, посмотреть на обстановку, чтобы знать, как он живет и что он вам заплатить может». Из других его особенностей стоит отметить, что он вел здоровый образ жизни и не переносил даже запаха вина и табака. Профессор Наранович П.А., будучи заведующим кафедры анатомии, вкладывал свои силы и душу в ее усовершенствование. Он вел успешную научную деятельность, был прекрасным хирургом и интересной личностью, во многом опережающей свое время.

Доц. Шевцов А.А., Шарапова А. Е.

ЛЯМБЛЬ Душан Федорович
Завідував кафедрою з 1861 по 1865 рр.

Людина, що присвятила одинадцять років свого життя Харківській медичній школі. Його ім'я вже вкарбоване золотими літерами у серце нашого навчального закладу. Хоча багато хто дивується, за що ім'я Душана Федоровича згадується у стінах кафедри нормальної анатомії і патологічної анатомії з таким теплом і турботою, адже свої найголовніші відкриття і праці він зробив або до того, як приїхав до Харкова, як, наприклад, відкриття лямблії, або вже після того, як поїхав у Варшаву, наприклад, відома праця «Самовивих хребта». Тож ця робота ставить за мету, знайти відповідь на таке питання «Що саме Душан Федорович зробив для нашого навчального закладу і чому ми й досі ставимось до нього, як до турботливого батька і мудрого наставника?»

Початок кар'єри. Душан Федорович народився 5 грудня 1824 року, вже в 25 років закінчив Празький університет. У 32 він захистив докторську дисертацію і почав працювати приват-доцентом кафедри патологічної анатомії у Празі. На жаль, тема дисертації, як і сама робота не збереглись. Пропрацювавши 4 роки у Празі, зробив те саме відкриття, за яке його ім'я буде вписано у історію. Талановитий анатом розуміє, що його хобі можна поєднувати з роботою. А вивчати природознавство, географію, етнографію, культуру і славістику, сидячи на місці, він більше не може і не хоче. Тож Лямбль починає мандрувати слов'янськими країнами, шукаючи матеріал для наукових праць і свого власного захоплення, а також місце, де він зміг би займатися медициною, яка вабила його не менше. Саме так Душан Федорович потрапляє до Харкова у 1860 році.

Харківський період. Приїхавши до Харкова, одразу ж починає працювати з місцевою медичною школою. Виступає одним з ініціаторів створення Харківського медичного товариства і одразу ж посідає у ньому пост віце-президента (з 1861 р. до 1864 р.) Після чого два роки виконує обов'язки президента товариства, до 1871 року працює віце-президентом, після чого, у 1871р., перед від'їздом до Варшави, отримує титул почесного члена товариства і почесного доктора медицини. За 11 років, які Душан Федорович прожив у Харкові, Харківський університет неймовірно змінився, багато у чому завдяки Лямблю. Науковець досить швидко здобув неймовірну популярність, працюючи на кафедрах нормальної анатомії, гістології, загальної патології та у факультетській терапевтичній клініці, хоча й був завідувачем кафедри анатомії з 1861р. по 1865р. Анатом поважав себе, тому намагався працювати у комфорті для себе, але при цьому не забуваючи про комфорт студентів. Саме тому одразу ж лекції читав російською мовою, аби студенти розуміли його краще. Аудиторії завжди були переповнені як студентами, так і викладачами й іншими лікарями, які так само хотіли дізнатися про щось нове. І не дивно, адже Душан Федорович ввів систематичне вивчення анатомії на трупах людей. Під час роботи Лямблій робив акцент на важливість і практичне значення анатомії у практичній медицині. Але на цьому нововведення не закінчуються, Душан Федорович хотів, аби студенти не тільки розбиралися в препаратах, але й вміли їх робити. Саме тому він зобов'язав студентів виготовляти, а потім здавати екзаменаційні препарати, як правило, це були артерії кінцівок. Кафедра стала для Лямблія його власним скарбом, і заради неї він був ладний витратити як власний час, так і власні кошти. Так, наприклад, він уперше закупив партію мікроскопів, що складалася з дванадцяти приладів. І одразу ж впровадив їх використання у навчальний процес. А задля того, аби полегшити студентам пошук необхідної літератури анатом створює бібліотеку кафедри.

Після семи років роботи у Харкові Душан Федорович розуміє, що може зробити ще один вагомий внесок у розвиток Харківської медичної школи. Таким чином, у 1867р була відкрита кафедра патологічної анатомії, у яку Лямбль, немов митець, вклав не менше любові і турботи. Саме він започаткував створення музею патологоанатомічних препаратів.

Варшавський період. У 1871 він починає працювати ординарним професором факультетської терапевтичної клініки у Варшавському університеті, де й прожив останні двадцять три роки власного життя. І комусь може здаватися, немов Душан Федорович покинув Харків і власні проекти, аби рухатись далі і ніколи не згадувати про цей період. Хоча саме ці роки, роки становлення Лямбля не тільки як спеціаліста й педагога, а й організатора і засновника, відбивалися у його пам'яті теплом протягом усього життя.

Доц. Вовк О.Ю.,
Федієнко І.А. студ 1к, 1 мед.ф., 8 гр.

ВАГНЕР Иван Карлович
Возглавлял кафедру с 1865г.
по 1888г.

Кафедра анатомии человека
Харьковского национального
медицинского университета всегда
славилась выдающимися деятелями
науки, которые в разные времена ею
заведовали. В 2013 году исполнилось
180 лет со дня рождения Ивана

Карловича Вагнера, прослужившего более 30 лет на кафедре физиологической анатомии Харьковского университета. Его огромный вклад в развитие и усовершенствование учебного процесса был по достоинству оценен не только научным сообществом, но и студентами, которые очень ценили Вагнера как преподавателя.

Иван Карлович Вагнер родился 26 октября 1833 г. в Риге. Изучение медицины для него началось в 1851 году, когда он был зачислен на медицинский факультет Дерптского университета. По окончании университета в 1857 году докторантом со званием лекаря, Вагнер защитил диссертацию и был удостоен степени доктора медицины в 1858 году. В 1863 году он был избран по конкурсу на звание доцента физиологической анатомии в Харьковском Университете. С этого дня началась плодотворная деятельность Ивана Карловича в стенах нашего университета. В 1864 году он утвержден в чине коллежского асессора.

В 1867 году было проведено полное разделение кафедр физиологической и патологической анатомии: на вторую из кафедр перешел и утвержден был проф. Лямбль, а на первую назначен попечителем учебного округа доцент Вагнер. В том же году Иван Карлович утвержден в чине надворного советника. Отслужив менее пяти лет, по предложению профессора Лямбля Д.Ф., Вагнер был возведен в должность экстраординарного профессора кафедры нормальной анатомии. В 1871 году утвержден в звании ординарного профессора по кафедре анатомии здорового человека и произведен в статские советники. В том же году за отличную усердную службу Вагнер удостоен ордена св. Станислава 2 ст. с императорской короной.

Вагнер неоднократно выступал оппонентом на защите диссертаций. Он всегда по достоинству оценивал работы других людей и учитывал все возможные факторы, которые влияли, либо могли повлиять на конечный результат их исследований. Однажды на рассмотрение Ивану Карловичу была передана конкурсная работа неизвестного автора, которая касалась

строения селезенки. Внимательно изучив все 144 страницы работы, Вагнер сделал, на первый взгляд, строгий выговор автору, заметив ряд грубых ошибок касательно его научных доводов. Казалось, эта работа уже не имела никаких шансов на получение медали, но Иван Карлович, исчерпав все свои критические замечания, приступил к обсуждению положительных сторон, которых оказалось довольно много. Кроме того, он старался установить причины, по которым те или иные ошибки имели место. В результате работа автора, имя которого хранилось в запечатанном конверте, для сохранения объективности оценивания, была удостоена серебряной медали. Таких примеров, как этот, можно привести множество, и все они демонстрируют уникальное умение Вагнера ценить труд других людей так же, как собственный.

Иван Карлович был замечательным препаратором и сделал для музея кафедры анатомии множество препаратов, которые он всегда с удовольствием предоставлял студентам для изучения. Иван Карлович отлично понимал значение анатомической науки для формирования клинического мышления врачей. Именно поэтому свою первую лекцию он посвятил освещению вопроса о значении этой науки в практической медицине. Иван Карлович Вагнер известен также и тем, что преобразовал кафедру анатомии нашего университета к тому виду, в котором она находится сейчас. Ведь до 1887 года кафедра нормальной анатомии находилась в ином помещении (дом садовника), в котором катастрофически не хватало места для преподавания.

Как ученый, Вагнер известен тем, что установил наличие нервных клеток в зрительном бугре головного мозга и описал боковое коленчатое тело как его часть. Эта работа была огромным достижением того времени. Иван Карлович был заведующим кафедрой нормальной анатомии 1865 по 1888. С 1870 по 1871 параллельно заведовал кафедрой гистологии, эмбриологии и сравнительной анатомии. За свою педагогическую и научную карьеру, Вагнер прошел путь от докторанта до заслуженного

профессора и действительного статского советника, стал обладателем различных орденов и наград, воспитал множество достойных ученых, которые в дальнейшем возглавили и кафедру нормальной анатомии и ряд других кафедр университета, являлись основателями различных направлений в медицине и были талантливыми учеными.

Доц. Шиян Д.Н., асс. Рыженкова И.В., Черный О.С.

ПОПОВ Митрофан Алексеевич
Возглавлял кафедру с 1888г. по
1997г.

В 2015 году исполняется 172 года со дня рождения Митрофана Алексеевича Попова, ученика Д.Ф. Лямбля и И.К. Вагнера, доктора медицины, заслуженного профессора Харьковского университета (1900г.), возглавлявшего кафедру нормальной анатомии человека Харьковского университета с 1888 по 1897. Родился Митрофан Алексеевич в купеческой семье 17 ноября 1843 года в слободе Ново-Глухове, Купянского уезда, Харьковской губернии. «Не смотря на скромные средства, отец мой старался дать всем детям элементарное образование, с этой целью старшие четыре сына своевременно определены были в уездные училища, а последние два Алексей и я в гимназию», - писал сам Попов М.А. По окончании медицинского факультета Харьковского университета в 1866 году, Попов был удостоен звания лекаря с отличием и уездного врача. С того же года Митрофан Алексеевич

начал работать в гистологической лаборатории проф. Хржонщевского Н.А., где выполнил ряд своих первых наглядных макро- и микроскопических препаратов, которые подарил в музей физиологической анатомии Харьковского университета, где некоторые из них, сохраняются и до настоящего времени. Неоднократно стажировался в Западной Европе в лабораториях Лангера, Тольдта, Гиртля, Люшка.

Свою работу в университете Митрофан Алексеевич начал с должности помощника прозектора. На эту должность он был назначен по возвращении с Западной Европы, где он проходил стажировку. За это время Попов ознакомился с устройством анатомических театров европейских университетов. Иван Карлович Вагнер прокомментировал отчет о работе Попова за границей на совете университета. В этом отчете Вагнер сказал, что цели, для которых Попов был отправлен на стажировку, были с успехом достигнуты. По возвращении в родной университет, Попов вел активную работу по модернизации анатомического театра Харьковского университета в соответствии с европейскими стандартами. Опыт, полученный Митрофаном Алексеевичем за границей, помог ему основать новое направление в изучении морфологии нервной системы, которое в наше время успешно развивается харьковскими анатомами. Митрофан Алексеевич, переняв заграничный опыт, впервые ввел в учебную практику использование бальзамированных трупов. Так же Попов много сделал для усовершенствования техники бальзамирования. Часть экспонатов демонстрировали аномалии в строении черепа, а также его патологию.

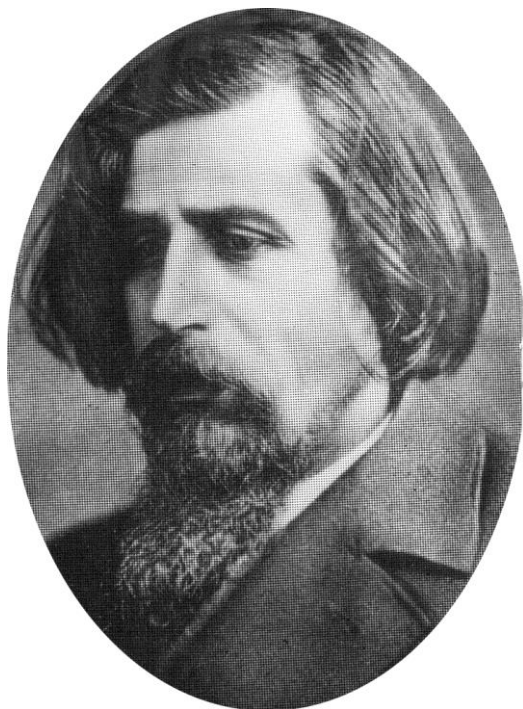
В 1872 году М.А. Попов успешно защитил диссертацию на степень доктора медицины «Нервы желчного пузыря» в Харькове. Официальными оппонентами были выдающиеся ученые Харьковского университета, профессор Оболенский И.Н., профессор Кучин К.З., профессор Вагнер И.К., неофициальный оппонент – прозектор Вилкомирский И.О. С 1888 года экстраординарный профессор.

Митрофан Алексеевич с большой любовью и вниманием относился к музею и библиотеке кафедры. Он собрал большую коллекцию черепов людей разного возраста, пола, рас. В его коллекцию входили даже черепа, найденные на раскопках в Херсонесе. М.А. Поповым опубликовано более 50 научных работ, он подготовил 2-х докторов наук – А.К. Белоусова (1889р.) и А.А. Попова (1899 р.). «От анатома следует требовать на первом плане техническую ловкость в приготовлении хороших препаратов, и в этом отношении я могу только хвалить Попова. Во всяком случае, он обладает счастливою рукою и усидчивостью, которая необходима для приготовления хороших препаратов» - именно так говорил о Попове его учитель и наставник заведующий кафедрой анатомии профессор Вагнер И.К. М.А. Попов совместно с И.К. Вагнером перевел на русский язык фундаментальный учебник Я. Генле «Очерк анатомии человека» (текст и атлас). В честь 30-летнего юбилея деятельности ученого университетом был издан научный сборник «Сборник в память 30-летнего юбилея научной и педагогической деятельности профессора М.А. Попова», 1897 г.

На сегодняшний день профессора Попова М.А. можно считать основоположником в изучении периферической нервной системы на кафедре анатомии человека ХНМУ. Начиная с его работ, харьковские анатомы целенаправленно занимаются изучением морфологии нервной системы. В учебном процессе М. Попов старался дать студентам все лучшее и новое, чем он овладел во время стажировки в Западной Европе.

Митрофан Алексеевич Попов является достойным представителем нашего университета и харьковской анатомической школы. Студенты ХНМУ должны гордиться тем, что в аудиториях кафедры анатомии человека, в которых сегодня они познают суть одной из фундаментальных наук, преподавал выдающийся морфолог профессор М.А. Попов.

Доц. Шиян Д.Н., асс. Гранина Е.В.,
Мартыненко А.А. студ. 1к. 2 мед. 53 гр.

БЕЛОУСОВ Алексей Константинович
Возглавлял кафедру 1897 по 1908 гг.

В 2015 году исполнилось 167 лет со дня рождения выдающегося ученого-анатома, талантливого художника и педагога, профессора А. К. Белоусова. Сотрудники и ученики с благодарностью вспоминают годы работы с ним, наполненные интенсивной научной и педагогической деятельностью.

Жизнь профессора А. К. Белоусова – это постоянное творческое горение, стремление к решению актуальных научных проблем медицины.

Алексей Константинович Белоусов родился в 1848 году. Выходец из потомственных дворян Изюмского уезда, он шел в медицину не напрямую: 4 года проучился на юридическом факультете Харьковского университета, потом перешел на медицинский факультет и «по сложившимся случайно обстоятельствам вынужден был окончить курс медицинских наук в Киевском университете» (эвфемизм отчисления за участие в беспорядках). Лишь в конце 1875 г., сдав экзамены в Харькове, Белоусов получил звание лекаря. В 1877 году профессор И.К. Вагнер взял его помощником прозектора на кафедру анатомии Харьковского Императорского Университета, в 1899 году профессор М.А. Попов дает ему должность прозектора.

А. К. Белоусов возглавлял кафедру 1897 по 1908 г., читал курс лекций нормальной анатомии на Медицинском факультете Харьковского Императорского Университета. Прямой последователь славных традиций 60-х годов XIX века, талантливый, широко образованный человек читал лекции ярко и интересно, с использованием новейших руководств и научных трудов, и им нарисованных анатомических таблиц. Студенты

активно посещали лекции профессора. Высокий и сутулый, с гривой непослушных волос, он завораживал студентов пламенной лекцией. Богато одаренный, наделенный глазами художника и непоседливостью искателя, профессор-анатом насыщал свою лекцию глубокими обобщениями и сверкающими каламбурами. Его мысли звали вперед, раскрывали увлекательные перспективы. Несколько резкий и прямолинейный, он привлекал молодежь своей остроумностью и отсутствием академической сухости и чванства, которые были свойственны большинству его коллегам. Студенты видели в нем старшего товарища, готового в случае необходимости прийти на помощь и добрым советом и делом. Его отличали глубокие знания, ревностное отношение к делу, искренность, дружеское расположение к молодежи, бескомпромиссность в суждениях, высокая общая культура, виртуозная профессиональная техника. Обычно, оценив даровитость ученика, ученый уже не выпускал талантливую юношу из поля зрения, следил за его учебой, руководил первыми шагами, подсказывал идеи, требуя при этом максимального проявления инициативы, самостоятельности. В лекциях А. К. Белоусов, как и в частных беседах со студентами, ярко и образно характеризовал многогранное значение анатомии для развития теории и практики медицины, а также физической культуры, живописи, скульптуры.

Особенно охотно слушал курс анатомии своего любимого профессора Владимир Воробьев. Настойчивость Владимира Воробьева, его упорство, жажда докопаться до истины - все это пришлось по душе профессору, который ввёл его в свою творческую лабораторию. Так, едва перейдя на второй курс, Воробьев включился в научную работу кафедры анатомии. Тема «Иннервация сухожилий у человека», которую получил Владимир, дала ему возможность проверить свои творческие силы. Этот труд вышел в свет в 1908 г. Работа, как отмечал профессор А.К. Белоусов, отличалась «точностью, ясностью, богатством фактического материала».

А. К. Белоусов с учениками (в центре В. П. Воробьев).

Пройдут десятилетия, будут далеко позади студенческие годы, но отношение к своему наставнику останется у В. П. Воробьева по-юношески восторженным. В 1935 г., мысленно возвращаясь в прошлое, Владимир Петрович писал: «Вспоминаются давно ушедшие дни и первые лекции по анатомии моего учителя проф. А. К. Белоусова, возбудившие во мне, да и у всех почти моих сокурсников первого курса, столь глубокий интерес, что я четко и определенно решил заняться изучением строения человека. Незабываемы дни, когда приходилось слушать мастерское изложение увлекавшегося учителя, постепенно входить в понимание закономерностей, лежащих в основе сложения человеческих форм. С нетерпением я ждал следующих лекций, так как каждая из них была одновременно и введением в понимание причин структуры, функции и основ патологического процесса».

Во время заведывания профессора Митрофана Алексеевича Попова, на кафедре начали появляться первые ростки всевозрастающего интереса к сложнейшим проблемам иннервации. М. А. Попов исследовал нервы поджелудочной железы, а его диссертация была посвящена иннервации

желчного пузыря. А. К. Белоусов изучал сосудодвигательные нервы конечностей человека и нервы сосудов гортани собаки. Плодом огромного труда явились его «Синоптические таблицы периферических нервов человека», «Атлас стенных таблиц нервной системы человека (синоптическое изображение периферической нервной системы человека)» (1906). Эти таблицы изображают в большом масштабе всю периферическую нервную систему и позволяют ясно видеть связь одних нервов с другими. «Таблицы, - пишет о работе своего учителя В. П. Воробьев, - должно рассматривать не как учебное пособие, а именно как научный труд, на который было затрачено много лет работы и который мог быть осуществлен выдающимся знатоком дела и вдобавок художником, так как каждый нерв и каждый узел был зарисован после критической оценки описаний автора, проверки их на трупном материале». В течение многих десятилетий они служили и служат пособием в анатомических институтах и невропатологических клиниках, как у нас, так и за рубежом.

А. К. Белоусов виртуозно владел современной на то время анатомической техникой. Его анатомические рисунки, демонстрировавшиеся на Всероссийской художественной выставке в Москве в 1882 г., были отмечены премиями, Почетным дипломом и Большой серебряной медалью, а также золотой медалью на Брюссельском международном педагогическом конгрессе в 1889 г. В своей диссертации «Материалы для анатомии сосудистых нервов человека» (1889) А. К. Белоусову удалось изучить особенности расположения нервов в стенках артерий и вен. Он описал, представляющие большой интерес для науки, данные об артериальных нервах. Чтобы сделать эти наблюдения, нужно было обладать исключительным мастерством препарирования. В 1891г. Алексей Константинович выставил ряд своих препаратов на Международном медицинском конгрессе в Берлине, которые были высоко оценены Рудольфом Вирховым.

Профессор М. Фабрикант вспоминал, что в 1900 г. он проходил за границей курс топографической анатомии у Делароза. «Когда последний узнал, что я из Харькова, то с удивлением спросил, почему я приехал изучать анатомию в Вену, когда в Харькове есть знаменитый анатом Белоусов».

А. К. Белоусов сделал многое для расширения анатомического музея кафедры, который обогатился при нем множеством замечательных препаратов и великолепно выполненных рисунков и таблиц.

Большая личная дружба связывала А. К. Белоусова с известным украинским художником Сергеем Ивановичем Васильковским, нарисовавшим дружеский шарж к юбилею профессора по мотивам картины Рембрандта «Урок анатомии доктора Тюльпа».

На февральском заседании Харьковского медицинского общества в 1896г. профессор физики при Технологическом институте Александр Константинович Погорелко сделал сообщение «Метод Рентгена фотографирования невидимых предметов и возможные его применения к решению различных практических вопросов». В высшей степени

интересное сообщение, сопровождавшееся многочисленными опытами, завершилось громкими и продолжительными рукоплесканиями аудитории. Позже А. К. Белоусов, на тот момент экстраординарный профессор кафедры физиологической анатомии, дал положительную оценку выступлению, сделав сообщение: «Результаты применения фотографии по методу Рентгена к определению некоторых повреждений с демонстрацией препаратов и снимков», в котором он выразил благодарность А. К. Погорелко, который первый познакомил медицинскую общественность с методом Рентгена, отозвавшись на родившуюся потребность». Он ясно видел большое значение X-лучей и для анатомии, но цитированное выше выступление - его единственный вклад в рентгеновскую тематику. Белоусов, «художественная» натура которого ярко проявлялась даже во внешности, всегда был более гуманитарием, чем естественником; его второй профессией много лет оставалась живопись. Уже немолодому профессору претили волевые усилия и целеустремленность, которых требовала новая технология (зато этими качествами не был обделен его ученик, будущий советский академик В.П. Воробьев). Сверх того, от X-лучей А. К. Белоусова отвращали слабое здоровье и благоприобретенная в молодости опасливость. Их сотрудничество осталось лишь эпизодом биографии и для А. К. Погорелко, отошедшего от физики ради прикладной электротехники и местной политики [5].

Алексей Константинович Белоусов руководил кафедрой анатомии с 1897 по 1908 г. Наиболее талантливыми учениками проф. А. К. Белоусова, которые потом стали докторами медицины, были В. П. Воробьев и Г.М. Иосифов.

Алексей Константинович ушел из жизни в расцвете творческих сил 4 мая 1908 г. и был похоронен на Усекновенском кладбище города Харькова.

Доц. Жарова Н.В., Иваненко О.В., Абдулаев Р.Р.

ВОРОБЬЕВ Владимир Петрович
Возглавлял кафедру 1917 - 1937 гг.

Говорят, что великий человек рождается только один раз в век, так и озарением и светилем всей медицинской науки XX века был выдающийся профессор анатомии Владимир Петрович Воробьев.

Родился 15 июля 1876 г. в г. Одессе в многодетной семье оптового купца Петра Ивановича и его супруги Анны Никитичны. В 1886 вступает в Ришельевскую гимназию. Увы, громкая слава старейшего учебного заведения Одессы не могла заслонить от новичка, преступившего ее порог, убожество учебной базы, малопригодное для учебы помещение соседствовало с новым базаром, трактиром и гостиницей с баней. Но именно в чертогах легендарного лицея проявилось тяготение к естественным наукам и профессиональному языку медиков – латыни. На мировоззрение Воробьева повлиял Т.И. Вдовиковский – штатный ординатор, а впоследствии – старший врач Одесской городской больницы и просто его дядя. Много нового узнал юноша из бесед с этим умным, широко образованным человеком, который был частым гостем в семье Воробьевых.

Итак, жизненный путь, по сути, предопределен и в 1897 году Владимир Петрович становится одним из 157 поступающих, зачисленных на первый курс медицинского факультета Харьковского университета. Уже на студенческой скамье талантливый юноша осуществил ряд весьма серьезных научных исследований, получивших одобрение многих маститых ученых. Первая научная работа была опубликована в 1900 - «Сосуды и нервы сухожилий стопы» (а в 1908 г. на ее основе вышло

научное пособие «Сосуды сухожилий стопы»). Его учителями были известные ученые-профессора Белоусов А.К., Попов М.А., Соколов Н.А., Л. Штида.

В 1903 году был получен долгожданный диплом с отличием и том же году его назначают помощником прозектора, а в 1904 он становится первым стипендиатом премии Грубера в Харьковском университете.

В 1905 г. Владимир Петрович становится членом Харьковского медицинского общества. В конце 1907 г. была завершена пятилетняя работа над развернутым планом создания анатомического музея Харьковского университета. А 29 мая 1908 г. Воробьеву была присвоена степень доктора. Темой его работы стала «Иннервация сухожилий у человека». В 1917 году В.П. Воробьев стал заведующим кафедрой анатомии в медицинском институте и проработал на ней до 1937года. Помимо всего прочего, В.П. Воробьев великолепно владел французским, немецким и английским языками. Также был блестящим лектором. В одном из своих выступлений он говорил: «Нормальная анатомия кажется законченной. Так думают те, кто знает ее мало или не знает вообще». На данные высказывания Воробьев имел полное право, ведь он, как ни кто, на то время, познал все неизведанные уголки анатомической науки.

В.П. Воробьев с 1922-го по 1923 год был в Болгарии и организовал в ее столице, Софии, кафедру нормальной анатомии. До настоящего времени кафедра анатомии Софийской медицинской академии носит имя выдающегося ученого.

В.П. Воробьев создал самую крупную научную школу анатомов на Украине. В дальнейшем его ученики руководили кафедрами анатомии во многих вузовских центрах Украины. В 1920-30х годах В.П.Воробьев, руководя кафедрой анатомии Медицинского института, воспитал большое количество учеников, которые в дальнейшем создали свои научные школы. Это, прежде всего, его ученики – профессора Н.С.Кондратьев, А.П. Лаврентьев, Ф.А. Волынский. Каждый из них, в дальнейшем, создал в

Одессе свою научную школу. Ученик В.П. Воробьева, Виктор Владимирович Бобин создал в Симферопольском медицинском институте свою научную школу. Его считают основоположником крымской школы анатомов. Приемник В.П. Воробьева по кафедре, известный ученый, Р.С. Синельников в 1937 году продолжил развивать идеи академика В.П.Воробьева в Харьковском медицинском институте и, в свою очередь, является основоположником Харьковской анатомической школы. Ученик В.П.Воробьева, Н.Д. Довгялов, создал свою научную школу в Донецке.

Воробьев В.П. также создал великолепное пособие «Атлас анатомии» в пяти томах - первый отечественный учебник нормальной анатомии человека, который в наше время не потерял актуальность и пользуется спросом не только у студентов-медиков, а и у врачей практикующей медицины. Ученым был подготовлен первый и второй том этого фундаментального руководства. Всю дальнейшую работу над созданием пятитомного атласа провел Р.Д. Синельников. Интересный факт: пятый том этого фундаментального пособия был издан в 1942 году в блокированном немцами Ленинграде.

В.П. Воробьев, руководя кафедрой, разработал стереоморфологическую методику исследования конструкции органов при использовании бинокулярной лупы, заложил основы макромикроскопической анатомии, которые и до сегодня пользуются спросом у ученых всего мира. На кафедре В.П. Воробьев создал новый ряд экспозиций анатомических препаратов и организовал в 1932 г. новый музей «Становления человека». Создавая новые музеи, В.П. Воробьев разработал целый ряд методов изготовления демонстративных анатомических музейных препаратов и муляжей. Особенно важны его разработки новых способов бальзамирования.

Широко известно, что в 1924 г. В.П. Воробьев со своими соратниками и учениками, совместно с московским биохимиком профессором Б.И. Збарским бальзамировали тело В.И. Ленина. В.П.

Воробьев был не только прогрессивным учеником, но и выдающимся организатором науки. Он принял активное участие в организации на Украине Института экспериментальной медицины им. И.И. Мечникова, в котором с 1927 по 1937 года он работал заместителем директора по научной работе. За выдающиеся заслуги перед отечественной наукой В.П. Воробьев был удостоен звания заслуженного профессора СССР (1927 г.), 1934 г. – награжден орденом Ленина и избран академиком АН Украины.

31 октября 1937г. Владимир Петрович Воробьев умер при невыясненных обстоятельствах. Ежегодно медицинская общественность Харькова отмечает памятные даты, связанные с жизнью и деятельностью академика В.П. Воробьева.

Прах профессора Владимира Петровича Воробьева похоронили спустя 66 лет после его смерти – 25 января 2003 года. Произошло это во многом благодаря родственникам другого харьковского ученого – основателя Института эндокринологии Василия Данилевского. В начале 2000-х годов близкие ученого захоронили останки Воробьева и Данилевского, друзей при жизни, похоронили рядом – на 13-м городском кладбище Харькова, на аллее знаменитых харьковчан.

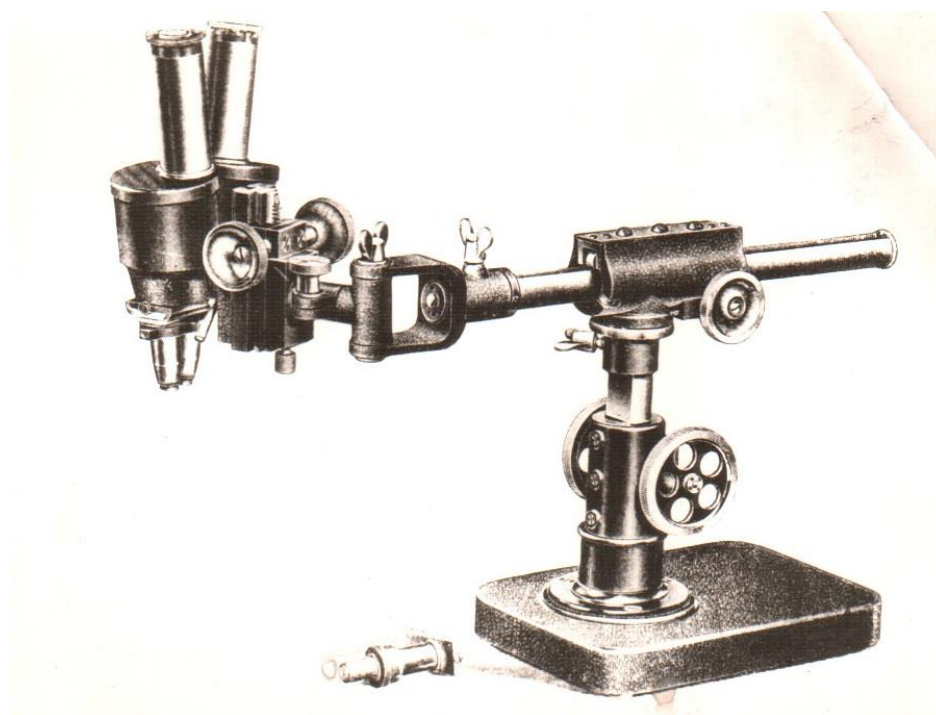
По постановлению правительства было принято решение о создании памятного бюста на территории Харьковского национального медицинского университета. Этот бюст, в дальнейшем, был создан В.А. Литвиновым, и сейчас он находится во дворе университета.

На кафедре анатомии создан музей, посвященный памяти В.П. Воробьева. К юбилейной дате ученого, в 2000 году, группой в составе художника С.Ф. Дегтярь, сотрудника музея природы В.П. Криволапова и лаборанта кафедры М.А. Лютенко, при поддержке и руководстве заведующего кафедрой В.М. Лупыря, а также профессоров А.А. Терещенко, В.В. Бобина, В.О. Ольховского, была создана восковая фигура В.П. Воробьева и воссоздана экспозиция кабинета в мемориальном музее академика В.П. Воробьева.

Ежегодно медицинская общественность Харькова отмечает памятные даты, связанные с жизнью и деятельностью академика В.П. Воробьева.

Мы с гордостью помним и почитаем великого анатома и гордимся, что именно наш, Харьковский медицинский университет, связан с именем блестящего врача, первопроходца медицинской науки и талантливейшего учителя – Владимира Петровича Воробьева.

Асс. Лютенко М.А. ,
Шакирова О.О., Холошева Д.С.

Бинакулярная лупа, которая применялась профессором В.П. Воробьевым для макромикроскопических исследований.

Профессор В.П. Воробьёв с учениками.

Академик В.П. Воробьев.

По этой фотографии была сделана его восковая фигура.

СИНЕЛЬНИКОВ Рафаїл Давидович
Завідував кафедрою з 1937 по 1971 рр.

В 2015 році виповниться 119 років від дня народження видатного українського анатома, вченого і педагога - професора Рафаїла Давидовича Синельникова. Учень і наслідувач академіка В.П. Воробйова по кафедрі анатомії людини ХМІ, нині медичного університету, Р.Д. Синельников багато

зробив для пропаганди і подальшого розвитку макромікроскопічної анатомії, збагатив її новими методами і створив в неї розділи. Він запропонував ряд методів препарування і фарбування елементів нервової системи на макроскопічному і мікроскопічному рівнях, методи пофарбування залоз на тотальних препаратах слизових оболонок, методи виготовлення «без банкових» анатомічних препаратів, створив прибор «Органометр». Він обґрунтував новий розділ в анатомічній науці - «Порівняльна макромікроскопічна анатомія нервової системи». Його наукові праці увійшли в сучасні підручники і керівництва з анатомії людини. Справою всього його життя стало видання навчально-наукової праці - й в усіх країнах СНД. Атлас перекладений на ряд європейських мов (іспанську, чешську, англійську). Професор Р.Д. Синельников створив одну з найбільших наукових шкіл анатомів в країні.

Р.Д. Синельников народився 25 серпня 1896 року в м. Бердянську, в сім'ї службовця. В 1900р. сім'я Синельникових переїхала до м. Харків, де в 1918р. він закінчив 2-у Харківську гімназію і в тому ж році поступив на природниче відділення фізикоматематичного факультету Харківського університету. Однак, вже через рік Р.Д. Синельников відчув тягу до

медицини і в 1919 р. він переводиться на медичний факультет того ж університету. Молодого студента захопили яскраві лекції професора В.П. Воробйова, який зумів прищепити йому любов до анатомії, що і визначило долю майбутнього корифея-анатома.

З 1919р. він починає працювати на кафедрі анатомії на посаді препаратора, а з 1921р. - інструктора кафедри. По закінченні медичного факультету в 1921 році Р. Синельников стає асистентом кафедри нормальної анатомії 1-го ХМІ, а з 1931р. і по 1937р.-доцентом цієї ж кафедри. Одночасно з цим він очолює кафедру анатомії в 2-му ХМІ. Після смерті академіка В.П.Воробйова з 1937 по 1971 рік він очолює кафедру нормальної анатомії ХМІ.

Докторська дисертація Рафаїла Давидовича на тему «Нерви сечового міхура людини» і більшість його наукових досліджень присвячені макромікроскопічній анатомії вегетативної нервової системи. Під його керівництвом виконано ряд дослідів периферичного відділу нервової системи з врахуванням структурних особливостей іннервуючих органів. Р.Д. Синельников надавав великого значення використанню історичного методу при дослідженні нервової системи. У працях його учнів по вивченню спинномозкових і черепних нервів, проведених на великому порівняльно - анатомічному матеріалі показано, що екологічні фактори, впливаючи на організм, викликають перебудову окремих його частин, обумовлюючи і певні видові відмінності в структурі периферичного матеріалу, як вважав Р.Д. Синельников, дає ключ до розуміння особливостей і індивідуальної змінності в будові нервової системи людини.

Ряд досліджень професора був присвячений вивченню іннервації опорно-рухового апарату. У виконаних під його керівництвом дисертаціях, отримані дані, що дозволили по-новому розглянути м'язові гілки периферичних нервів як складну систему нервових провідників, що забезпечують іннервацію різних в функціональному відношенні структур.

Являють собою також інтерес роботи, виконані під його керівництвом по вивченні нервів внутрішніх органів, залоз внутрішньої секреції і анатомії судин.

Велику увагу приділяв проф. Р.Д. Синельников вивченню асиметрії в побудові нервової системи, особливо з позицій прикладного значення отриманих даних, що знайшло відображення в його доповіді на VII Міжнародному конгресі антропологічних і етнографічних наук (Москва, 1964р.).

Одним з наукових напрямків в діяльності вченого було дослідження анатомії залоз травлення. У результаті цих досліджень були встановлені загальні закономірності в структурній організації залізистого апарату. На IX Міжнародному анатомічному конгресі (Ленінград, 1970р.) він виступив з програмною доповіддю даної проблеми. Науковий напрямок харківських анатомів отримав міжнародне визнання серед визначних вчених Європи, Азії і Америки. У результаті цих досліджень були й в усіх країнах СНД.

Р.Д. Синельников є автором 120 наукових публікацій з різних питань анатомії. Під керівництвом професора виконано 13 докторських і 57 кандидатських дисертацій. Багато його учнів в подальшому очолили кафедри в вузах Дніпропетровська - (К.Д. Філатова), Чернівців - (В.А. Малишевська), Харкова - (П.А. Євдокимов, Я.Р. Синельников, В.В. Бобін, Е.Я. Панков, В.М. Лупир, С.Ю. Масловський) і інших міст України та СНД.

Р.Д. Синельников багато сил і праці вклав в досконалення методів бальзамування. З 1924р. по 1945р. він був співробітником лабораторії при Мавзолеї В.І. Леніна, а з 1945р. по 1975р. — науковим керівником комісії з реставрації та зберігання тіла М. І. Пирогова.

З 1919 по 1937 рр. Р.Д. Синельников працював під безпосереднім керівництвом академіка В.П.Воробйова, будучи його помічником і співавтором у виданні керівництва «Анатомія людини», підручників по анатомії та в підготовці 5-ти томного «Атласу анатомії людини».

Р.Д. Синельников успішно завершив видання цієї фундаментальної праці в роки Великої Вітчизняної війни. Останній, п'ятий том Атласу вийшов в 1943р., в блокадному Ленінграді. Великий досвід і ерудиція дозволили йому в подальшому підготувати й видати новий Атлас анатомії людини, спочатку в двох, а потім в трьох томах. В цих виданнях, які отримали загальне визнання в нашій країні і за кордоном, втілені нові підходи до вивчення тіла людини, показаний взаємозв'язок частини й цілого, широко подані дані і досягнення вітчизняної морфології.

Атлас перекладений на ряд європейських мов (іспанську, чеську, англійську). Професор Р.Д. Синельников створив одну з найбільших наукових шкіл анатомів в країні.

Уряд високо оцінив заслуги Р.Д. Синельникова перед медичною наукою. Він був нагороджений орденами «Трудового Червоного Прапора» і «Знак Пошани», медалями, значком «Відмінник охорони здоров'я». В 1964 році професор був нагороджений «Дипломом Пошани» Комітету Ради ВДНГ СРСР за створення унікального в світовій медичній літературі «Атласу анатомії людини».

Рафаїл Давидович Синельников був прекрасним педагогом-новатором. Його живі й змістовні лекції закладали в майбутніх лікарів міцні основи медичних знань, виробляли діалектичний підхід до пояснення процесів формування взаємозв'язку частини й цілого в організмі людини. Його лекції були насичені прикладами з клінічної медицини і відображали сучасний стан розвитку медичної науки. Його відзначала надзвичайна працелюбність, життєрадісність, творчий ентузіазм, який він сповна передавав своїм учням. І, нарешті, він був скромним товаришем, людиною благородної душі - таким він залишився в пам'яті вдячних йому учнів.

Помер Р.Д. Синельников 21 лютого 1981 року у віці 84 років. Похований на 1-му міському кладовищі м. Харкова.

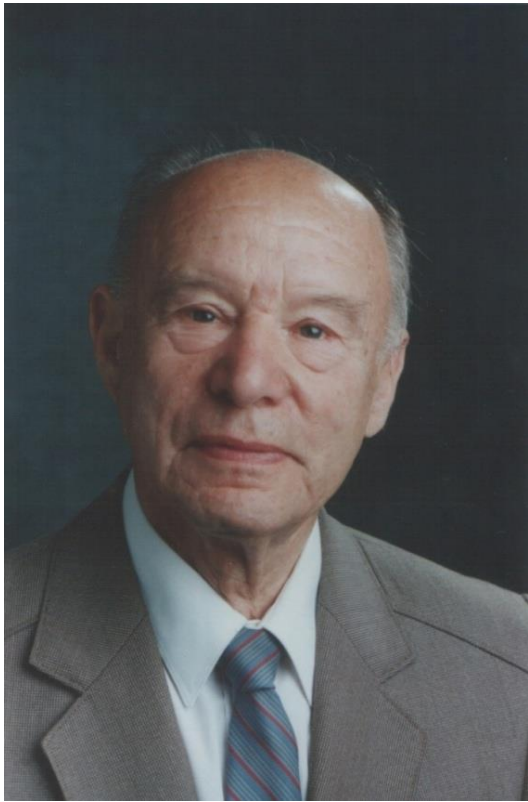
Доц. Колісник І.Л., Щолок Т.С., студ. 1к.1 мед.2 гр.

Практичне заняття з анатомії людини із студентами проводить професор Р.Д. Синельников.

Колектив кафедри при професорі Р.Д. Синельников.
(у першому ряду перший праворуч - Лупир В.М.,
у другому ряді в центрі - Плужнік Н.М., Бобін В.В.)

БОБІН Володимир Вікторович
Завідував кафедрою з 1972 по 1992 рр.

Професор, доктор медичних наук.
Працював на кафедрі анатомії людини
ХНМУ з 1951 р. до 2012 р.

В 1953 р. захистив кандидатську
дисертацію за темою «З'єднання між
нервами верхньої кінцівки у людини та
передніх кінцівок деяких тварин». В
1966 р. захистив докторську дисертацію
за темою «Лицевий нерв людини та
деяких тварин».

Проф. В.В. Бобін на практичному занятті.

17 жовтня 2014 року відомому українському вченому Бобіну Володимирі Вікторовичу, почесному професору Харківського національного медичного університету, почесному академіку Міжнародної академії інтегративної антропології, почесному голові Харківського наукового товариства АГЕТ, почесному члену Білоруського товариства анатомів виповнилося славних 90 років.

В. В. Бобін - авторитетний анатом у галузі функціональної анатомії нервової системи. Тривалий час він успішно розвивав на сучасному рівні наукові традиції Харківської анатомічної школи академіка В. П. Воробйова та Р. Д. Синельнікова. Сфера його наукових інтересів – еволюційний і функціональний напрямок у макромікроскопічній анатомії нервової системи в нормі та під впливом деяких екстремальних факторів.

Володимир Вікторович – представник відомої родини лікарів Бобіних. Бобін Володимир Вікторович народився 17 жовтня 1924 року в Харкові. У 1947 році закінчив Кримський медичний інститут, після чого навчався у клінічній ординатурі при кафедрі нервових хвороб. Після закінчення ординатури поступає до аспірантури при кафедрі анатомії людини Харківського медичного інституту, очолюваній видатним науковцем Р.Д. Синельниковим. У Харкові В. В. Бобін пройшов шлях від аспіранта до професора. З 1971 по 1992 рік Володимир Вікторович очолював кафедру анатомії людини, а з 1993 по 2010 працював на посаді професора кафедри. Перше вагоме наукове дослідження вченого – кандидатська дисертація, присвячена будові плечового сплетення, яка лягла в основу монографії «Плечевое сплетение, его длинные ветви и связи между ними» (1958). У цьому ж науковому напрямку було виконано дослідження його докторської дисертації, щодо еволюційних перетворень системи лицевого нерва ссавців. У роботі вперше найбільш повно визначено типи галуження лицевого нерва від нижчих хребетних до людини. Понад 30 років професор В.В. Бобін та його численні учні розробляють макромікроскопічну анатомію соматичних і вісцеральних

нервів у філогенетичному аспекті. Один з наукових напрямків присвячений будові нервового апарату м'язів, які забезпечують вертикальну статику людини. У результаті цих досліджень виявлено гетерохронію в мієлінізації м'язових нервів. Це є істотним доповненням робіт П. К. Анохіна з проблем системогенезу. Другий аспект досліджень пов'язаний з вивченням особливостей мієлогенезу різноманітних вісцеральних нервів. Третій напрямок наукових розробок професора В.В. Бобіна та його учнів присвячений вивченню впливу гіпер- і гіпокегенезії, лазерного опромінення на нервовий апарат скелетних м'язів та внутрішніх органів. Окрема сторінка досліджень В.В. Бобіна пов'язана з проблемами антропології – палеопатології.

Під керівництвом професора Бобіна В.В. виконано 21 кандидатську та 2 докторські дисертації (професор Лупир В.М., та професор Масловський С.Ю.). У його доробку понад 400 наукових праць, у тому числі 6 монографій, 16 навчальних посібників. За редакцію науковця видано 12 збірників наукових робіт «Макромикроскопическая анатомия нервной системы». Протягом багатьох років професор В.В. Бобін – член редколегій низки наукових журналів: «Експериментальна і клінічна медицина», «Вісник проблем біології і медицини» тощо. Володимир Вікторович активно досліджує актуальні питання медицини спільно з клініцистами: невропатологами, терапевтами, радіологами. Серія навчальних посібників з функціональної анатомії опорно-рухового апарату (у співавторстві з В.І. Зябловим та М.Р. Сапіним) широко використовуються в навчальному процесі вищих медичних навчальних закладів освіти України, Росії, Молдови. За названу серію навчальної літератури Державний комітет з вищої освіти СРСР відзначив професора В.В. Бобіна спеціальною премією. Як член номенклатурної комісії Володимир Вікторович брав активну участь у підготовці українського стандарту Міжнародної анатомічної номенклатури.

Професор В.В. Бобін – засновник великої наукової школи: його учні працюють у численних вищих навчальних закладах України та країн колишнього СРСР, очолюють кафедри у Харкові, Запоріжжі, Семипалатинську, Алма-Аті, Баку. У Харківському національному медичному університеті з 2012 р. кафедру анатомії людини очолює учень В.В. Бобіна професор А.О.Терещенко, кафедру судової медицини та медичного правознавства очолює професор Ольховський В.О.

Володимир Вікторович був активним учасником Всеукраїнських та міжнародних наукових форумів (анатомів, антропологів, неврологів). Тривалий час професор В.В. Бобін був експертом ВАК України, членом спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських та докторських дисертацій за спеціальностями «Нормальна анатомія», «Патологічна фізіологія», «Патологічна анатомія».

У різні періоди творчого шляху В.В. Бобін брав активну участь у роботі громадських організацій, ректорату Харківського медичного університету, правління Харківського медичного товариства. За активну життєву позицію та вагомі наукові здобутки Володимир Вікторович неодноразово був відзначений урядовими нагородами.

Професор В.В. Бобін – талановитий лектор і педагог. Його жваві та змістовні лекції, які закладають основу медичних знань майбутніх лікарів, насичені клінічними прикладами. Не одне покоління студентів пройшло анатомічну школу під керівництвом професора В.В. Бобіна, про що вони часто згадують на ювілейних зустрічах лікарів.

Сьогодні Володимир Вікторович перебуває на заслуженому відпочинку, але й досі вирізняється великою працелюбністю, працездатністю та творчою активністю. Щирість його душі, творчий ентузіазм згуртовують учнів та соратників в ім'я найдорожчої цінності – здоров'я людей.

Доц. Колісник І.Л., Мартинюк К.В.

ЛУПИР Віктор Михайлович
Завідував кафедрою з 1992 по 2004рр.,
з 2009 по 2012 р.р. – виконуючий
обов'язки завідувача кафедри.

Доктор медичних наук, почесний професор, академік Української академії національного прогресу та Міжнародної академії інтегративної антропології. Вихованець Харківського національного медичного університету, учень професорів Р.Д. Сінельнікова та

В.В. Бобіна. Працював на кафедрі з 1969 по 2014 рр.

У 1971р. захистив кандидатську дисертацію за темою «Нерви та судини сечовідників людини та деяких тварин». У 1988р. захистив докторську дисертацію за темою «Макромікроскопічна анатомія та мієлоархітектоніка нервів печінки людини».

Головним напрямком наукової діяльності професора В.М. Лупиря є вивчення особливостей макромікроскопічної анатомії нервової системи людини на етапах онтогенезу та під впливом факторів зовнішнього середовища. В цій галузі ним було започатковано новий перспективний розділ - експериментальне дослідження стану нервової системи під впливом деяких екстремальних факторів зовнішнього середовища. Результати його досліджень були викладені у більше як 250 наукових публікаціях, у тому числі - у 6 монографіях, близько 20 публікацій побачили світ за кордоном. Підготував 13 кандидатів наук, консультував виконання 2 докторських дисертацій. Серед його учнів - д.мед.н., професор кафедри анатомії та гістології медичного факультету Белгородського університету (Росія) Є.М. Крикун, завідувач кафедри судової медицини

ХНМУ професор, д.мед.н. В.О. Ольховський, теперішній завідувач кафедрою анатомії людини професор А.О. Терещенко.

За ініціативою професора В.М. Лупиря з 1991 р. в університеті почала працювати спеціалізована вчена рада Д 64.600.03 по захисту кандидатських та докторських дисертацій за спеціальністю 14.03.01 - нормальна анатомія, а він очолював її роботу на посаді голови з 1991 по 2005 р. За період функціонування ради в ній пройшли захист більше 120 дисертацій, з них за спеціальністю «нормальна анатомія» - 16 докторських та більше 50 кандидатських дисертацій з багатьох міст України, Росії та інших країн СНД.

Віктор Михайлович був активний новатор педагогічного процесу. Поряд з традиційними методами навчання (використання натуральних анатомічних препаратів), він упроваджує нові технології навчання з використанням комп'ютерних навчаючої та контролюючої програм, навчальне кіно, наочність із нових синтетичних матеріалів. Разом з провідними вченими України ним створено 6 навчальних посібників для студентів - «Тлумачний словник анатомічних термінів», «Атлас схем судин та нервів людини», «Анатомія опорно-рухового апарату», «Клінічний атлас анатомії вуха».

В.М. Лупир пішов з життя 26 березня 2015 р. після тривалої хвороби.

Доц. Лупир М.В.,
Тищенко О.С., студ. 1к., 1мед.7гр.

**ЛЮБИМОВ Олександр Михайлович –
видатний художник ХХ століття.**

Олександр Михайлович Любимов – видатний радянський художник, живописець, графік, педагог, професор Ленінградського інституту живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна та Вищого художньо-промислового училища імені В. І. Мухоміної, член Ленінградського Спілки художників, портретист, жанровий живописець.

Народився Олександр 25 лютого 1879 в селі Пальцева в сім'ї дворянина. Але на батьківщині Любимов жив недовго. У 1892 році родина переїжджає до Курська, потім до Петербургу. Батько давно помітив пристрасть сина до малювання, що і стало головним приводом до їх переїзду. У Петербурзі Олександр розпочав навчання у вечірніх класах Центрального училища технічного малювання барона А.Л. Штігліца, потім навчався в художній школі Товариства заохочення мистецтв. У 1901 році Любимов надходить у Вище художнє училище при Академії мистецтв як вільний слухач, де викладав сам І.Є. Рєпін.

У 1909 Любимов отримав звання художника за картину «Каїн» і, продовжуючи співпрацю з «Театром і Мистецтвом», серйозно зайнявся пейзажем та портретом. У 1912 за рекомендацією Рєпіна був направлений до Харкова, де очолив художнє училище. Олександр Любимов, працюючи директором Харківського художнього училища, знайомиться з відомим вченим анатомом В.П. Воробйовим, який в 1917 році стає завідуючим кафедрою анатомії Харківського Медичного інституту. Саме в той час Олександр Михайлович, за проханням Воробйова, розпочинає грандіозну роботу над написанням фрески «Леонардо да Вінчі» вивчає анатомію людини». Це панно було написано відразу ж на стіні в аудиторії і має розміри 10 на 4 метри. На фресці ми маємо змогу спостерігати геніального вченого епохи Відродження - Леонардо да Вінчі у власній майстерні за препаруванням тіла людини (передпліччя). У центрі картини зображено

стіл з тілом померлої людини, а поряд Леонардо, вивчаючий м'язи верхніх кінцівок. З правого боку ми бачимо скелети людини та анатомічні інструменти часів Середньовіччя. Зліва зображено мольберти, книги та анатомічні малюнки Леонардо да Вінчі. Завершив свою роботу Любимов у 1918 році, підтвердження цього слугує підпис майстра з правого боку фрески. Цей витвір мистецтва прикрашає аудиторію кафедри і донині, слугуючи наочним посібником до історії анатомії людини.

Не дивно, що творчість Любимова відзначив нарком освіти А.В. Луначарський, який і запросив Олександра Михайловича в Інститут пролетарських образотворчих мистецтв, де наш земляк викладає малюнок. У середині 30-х років Любимов цілком поглинений педагогічною діяльністю в якості професора Всеросійської Академії мистецтв. Також з 1932 року Олександр Михайлович був членом Ленінградського Спілки художників.

Серед учнів Олександра Михайловича чимало стали відомими радянськими художниками: Олександр Дайнека, Олександр Лактіонов, Юрій Непрінцев, Олександр Грицай, Петро Белоусов, Микола Тимків, Олексій Можаяєв, Михайло Козелл.

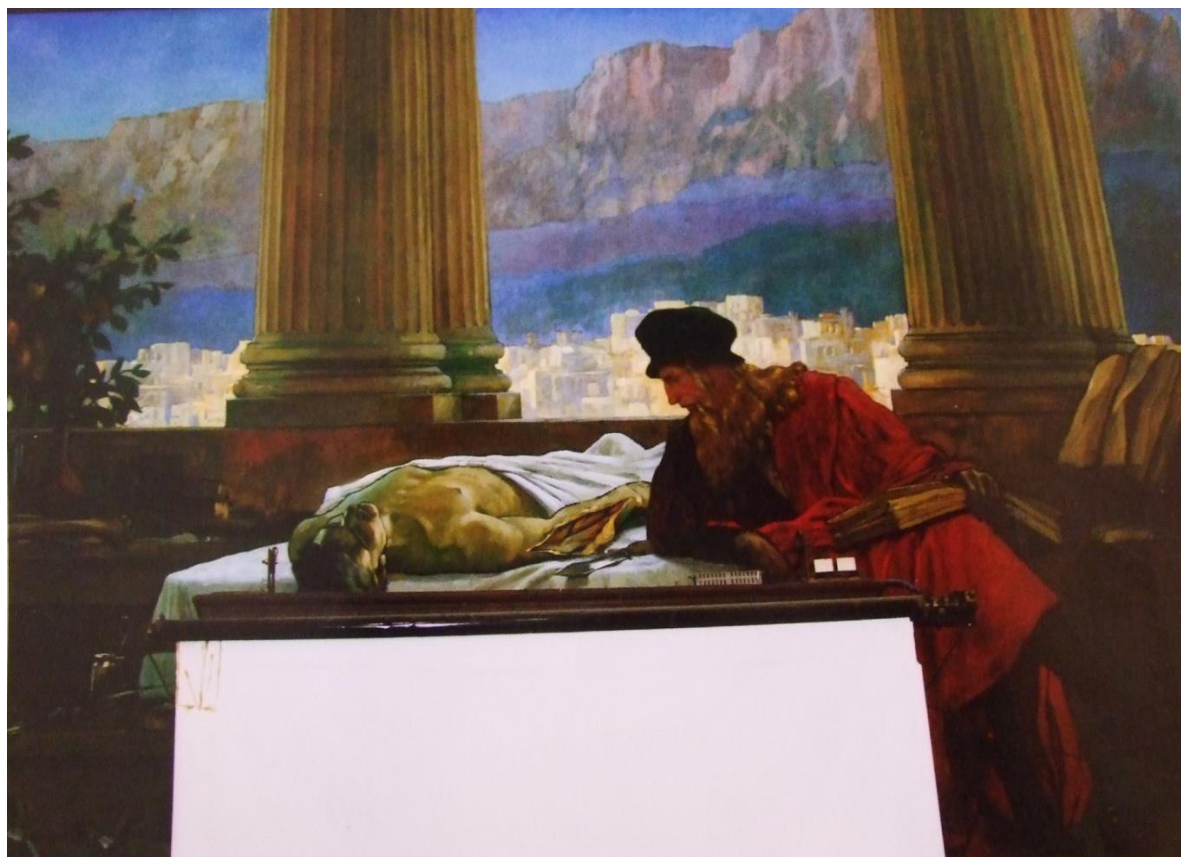
Працюючи в обложеному Ленінграді під час Великої Вітчизняної війни, створюючи для журналів і газет сатиричні малюнки та агітаційні плакати, художник тяжко захворює. У кінці 1942 року Любимов, скошений недугом, з родиною залишає блокадне місто і евакуюється в м. Фрунзе, а вже в 1944 році повертається назад. Помирає 19 грудня 1955 в Ленінграді на сімдесят сьомому році життя від інсульту.

Похований він на меморіальному кладовищі Санкт-Петербурга «літераторської містки». Роботи А.М. Любимова знайшли своє місце в Третьяковській галереї, музеях Санкт-Петербурга, Тбілісі, Владикавказу, а також в експозиціях і фондах Воронежського обласного краєзнавчого музею, Курської картинної галереї імені О.О. Дейнеки, ряд картин майстра зберігаються в приватних колекціях в Росії і зарубіжних країнах.

Донька Олександра Михайловича Любимова передала Дмитрієвському краєзнавчому музею безцінний дар – понад 70 творчих робіт художника.

Асс. Лютенко

М. А.Тимохіна А. О., Донцова Є. В.

Фреска, яка розташована в аудиторії кафедри анатомії людини.

АЛЕКСЕЕВ Анатолий Александрович

Алексеев А.А. родился в Ростов-на-Дону 9 июня 1927 года в многодетной семье священнослужителя Алексеева Александра Никифоровича. С детства мальчик проявлял интерес к рисованию, естественным наукам и богословию. В 1942 году в возрасте 15 лет Анатолия Алексеева нацисты насильно депортировали в Германию, в город Гельзенкирхен, где он работал чернорабочим на металлургическом заводе. Освобождение принесла армия американских союзников. Находясь на пути возвращения на родину, Алексеев зарабатывал себе на пропитание тем, что рисовал портреты с фотографий некоторых воинов - освободителей их членов семьи, и его талант в рисовании был замечен. Было сделано союзниками предложение направиться в Англию или США, где бы он мог более полно раскрыть свои способности и иметь свободу в вероисповедании. Но Анатолий Александрович остается патриотом своей Родины, несмотря на опасности, которые его ожидали по возвращении.

Вернувшись в Ростов в 1945 году, Алексеев поступает в художественное училище и оканчивает его с отличием в 1950 году. Желая продолжить образование, Анатолий Александрович едет в Москву и подает документы в Академию Художеств, но известие о том, что он из верующей семьи ставит точку на возможности поступления. На этом Анатолий не отчаивается и едет в Харьков и поступает в Институт Искусств (ныне академия), но не оставляет свои христианские убеждения. Он организовывает философский кружок среди студентов, где ведутся рассуждения на библейскую тематику и это становится известно

руководству института. Анатолий Александрович Алексеев обладал феноменальной памятью, хорошо знал анатомию и Библию. Для него вера была не просто обрядом, традицией, а принципом жизни. Имея неоднократные предупреждения, он, несмотря ни на что, продолжал религиозную деятельность, за что и был исключен с пятого курса. Но не все преподаватели института негативно относились к Анатолию Александровичу, многие видели его неординарный талант и пытались чем-то помочь. Анатолия Александровича принимают лаборантом в скульптурную мастерскую Художественного института, где работает один из друзей известного анатома Р.Д. Синельникова. Как раз в это время профессор Синельников занимается подготовкой к изданию четырехтомного атласа «Анатомии человека» и ему нужны профессиональные художники для изготовления иллюстраций. Алексеева рекомендуют Синельникову, как отличного художника атласа, по которому учились студенты СССР и многих стран Европы и Азии. Это поистине уникальный атлас, до сих пор не имеющий достойных аналогов. Эту работу он продолжит до 1992 года, уже работая в Педагогическом университете им. Сковороды под руководством Я.Р. Синельникова. А.А. Алексеев также делает рисунки к докторским и кандидатским диссертациям докторантам и аспирантам кафедр анатомии человека педагогического и медицинского институтов.

В течение многих лет он сотрудничал с видными отечественными учеными-анатомами. Принимая участие в издании многих монографий, атласов, пособий. Он пользовался особым уважением в Медицинском университете. В 1992 году Алексеев переходит работать на кафедру анатомии человека ХМИ, где под руководством профессора В.М. Лупыря изготавливает рисунки к руководствам и монографиям кафедры. В этот же период времени по заказу заведующего кафедрой рисует картины «Видение пророка Иезекииля», здание кафедры анатомии и портрет профессора В.М. Лупыря. А также проводит реставрацию фрески

художника Любимова «Леонардо да Винчи изучает тело человека» и реставрацию копии с картины Рембранта «Урок анатомии доктора Тюльпа». В то время медицинский университет возглавляет академик А.Я. Цыганенко, пригласив Алексева к себе в кабинет, Анатолий Яковлевич предлагает ему написать картину для фойе главного корпуса университета, разрешая самостоятельно избрать тематику. Анатолий Александрович выбрал сюжет из библейской истории, где Христос исцеляет больного. Эта картина заняла почетное место в фойе при входе в главный корпус Харьковского Национального медицинского университета.

Выйдя на пенсию, Анатолий Александрович продолжал свою творческую жизнь, а также продолжает сотрудничать с известными учеными анатомами, профессорами А.А. Терещенко, В.В. Бобиным, С.Ю. Масловским, В.М. Лупырем, В.О.Ольховским, и другими. Он активно помогает молодым сотрудникам кафедры в оформлении рисунков к их научным работам,

Умер Алексеев А.А. 24 июня 2011 года в возрасте 84 лет, оставив неизгладимое наследие для многих поколений студентов медиков и врачей – рисунки в атласе анатомии человека и многих других медицинских руководствах.

Асс. Лютенко М. А., Лиха В.М.

СЬОГОДЕННЯ КАФЕДРИ

Кафедра й сьогодні є провідним науково-дослідницьким, педагогічним та просвітницьким закладом, відомим не лише в Україні, а й далеко за її межами. Реалізуючи концепцію реформи вищої медичної освіти щодо поліпшення підготовки медичних кадрів, кафедра поряд з традиційними методами навчання - лекції та практичні заняття з використанням демонстраційного трупного матеріалу, застосовує нові технології – комп'ютерний контроль знань та вмінь, навчальне відео та кіно, наочні приладдя з нових синтетичних матеріалів та інше. З 1992 р. на кафедрі діє комп'ютерний навчально-методичний центр та комп'ютерний клас, які мають за мету підвищення ефективності теоретичної підготовки студентів у зв'язку з введенням МОЗ України ліцензійних іспитів «Крок-1, 2 та Крок-3». Розроблені кафедрою програми та створений банк комп'ютерних тестів та завдань дозволяють використовувати комп'ютери як у навчальному режимі, так і для поточного контролю знань студентів. Кафедра також впродовж багатьох років здійснює інтеграцію свого навчального процесу з іншими фундаментальними кафедрами університету (латинська мова, гістологія, нормальна фізіологія, біологія, біохімія).

Для викладання анатомії людини створено уніфіковану програму, в якій враховано багаторічний науково-методичний і педагогічний досвід кафедри анатомії людини ХНМУ – найстарішої анатомічної школи, якій вже 205 років. У навчальному процесі використовуються незаперечні переваги викладання анатомії, закладені відомими вченими-науковцями, педагогами, відомими в Європі, академіком В.П. Воробйовим і професором Р.Д. Сінельниковим. Навчальні та наукові надбання плідно поєднуються з новими розробками, що підготовлені у відповідності з вимогами до медичної освіти. Надруковані сучасні підручники, згідно з програмою викладання анатомії людини у ВНЗ, затверджені

Міністерством охорони здоров'я України та програми впровадження засад Болонської системи в вищу медичну освіту: «Анатомія людини. Osteologia», «Анатомія людини. Міологія», «Анатомія людини. Спланхнологія», «Human anatomy. Osteology. Arthrology», «Human anatomy. Myology», «Human anatomy. The science of the sensory organs and cranial nerves», «Human anatomy. The science of the vessels and of the peripheral nervous system».

Розроблені та надруковані навчально-методичні вказівки для практичних занять з анатомії людини «Анатомія опорно-рухового апарату. Модуль 1», «Спланхнологія. Дихальна система, сечостатева система, серце. Модуль 2», «Спланхнологія. Травна система. Модуль 2», «Спланхнологія. Центральна нервова система. Модуль 3», «Органи чуття та черепні нерви. Модуль 4», «Судини і нерви голови, шиї, тулуба та кінцівок. Модуль 5» також і російською мовою.

Кафедра анатомії людини ХНМУ є однією з найстаріших в Україні. З 1951 року на кафедрі почали навчатися студенти з країн Східної Європи, Китаю, Монголії, а з 1991 р.- з країн Азії, Африки, Латинської Америки, країн Близького Сходу. З 1996 р. на кафедрі, вперше в Україні, почалось викладання анатомії людини англійською мовою. До цього іноземні студенти навчалися російською мовою.

Сьогодні на підготовчому, медичному, стоматологічному факультетах нашого вузу навчається близько 2000 іноземних студентів з 56 країн світу. Навчання студентів на кафедрі проводиться висококваліфікованими спеціалістами - професорами, доцентами, старшими викладачами та асистентами за спеціально підготовленими тематичними планами лекцій та практичних занять, методичними розробками з анатомії людини для підготовки до практичних занять та підсумкового модульного контролю російською та англійською мовами.

Добробут нації і обороноздатність країни визначаються зовсім не сировиною, не мінеральними та іншими природними ресурсами, і навіть не

капіталом. Вирішальним джерелом економічного росту все більше стають знання, а також індивідуальна та суспільна здатність їх використання. Носії і генератори нових знань – це вчені, конструктори, інженери, лікарі... Країна яка не має системи освіти, здатної підготувати кадри вищої кваліфікації, неминуче відстане в техніці та технологіях. У політичному суперництві вона також не має шансів на успіх.

Основний напрямок науково-практичної діяльності кафедри – морфологічні особливості органів і систем тіла людини на етапах онтогенезу. Актуальність даного дослідження зумовлена важливістю для медичної науки даних про загальні закономірності будови автономної (вегетативної) частини периферійної нервової системи та взаємовідношення нервів і судин органів тіла людини на різних рівнях їх організації. На підставі комплексних досліджень органів ендокринної та нервової системи у віковому аспекті та в плані індивідуальної мінливості розробляється нова система уявлень про будову досліджуваних органів в нормі та під впливом деяких чинників, що дає можливість пояснити механізми розвитку цих органів у зв'язку з типами статур, в плані вікової та індивідуальної мінливості.

За допомогою комплексу класичних і сучасних морфологічних методів дослідження вивчається морфогенез структурної організації органів та систем тіла людини на їх різних рівнях організації з урахуванням макромікроскопічної будови, гістотопографії, статі, соматотипу та краніотипу, їх кровопостачання та гістогенезу на етапах онтогенезу, а також вперше будуть встановлені особливості варіантної анатомії органів в порівнянні на трупі та на рентгенограмах, КТ і ЯМРТ здорової людини. Нові дані функціональних особливостей будови органів в нормі у пренатальному та постнатальному онтогенезі у сучасних екологічних умовах дозволять встановити деякі додаткові положення про механізми структурного гомеостазу. Отримані результати дадуть підстави

для розробки нових методів профілактики, діагностики та лікування захворювань органів ендокринної, нервової та судинної систем.

На кафедрі щомісячно проводяться засідання студентського наукового гуртка. Активна участь студентів у науковій роботі кафедри дозволяє поглиблювати і розширювати, придбані ними в процесі навчання знання. Студенти виступають з усними доповідями, що викликають активне обговорення, яке сприяє усвідомленому вибору лікарських спеціальностей, виховуючи в майбутніх лікарів не тільки необхідний їм світогляд, а й закладаючи початкову підготовку висококваліфікованих фахівців.

За останні 5 роки співробітниками кафедри підготовлено та надруковано 80 статей з наукової тематики кафедри та 270 тез, з них 150 тез - за участю студентів та молодих науковців; 60 навчально-методичних посібників та матеріалів для проведення модульного комп'ютерного тестування й підготовки до ліцензійного іспиту «Крок-1» для студентів усіх факультетів українською, російською, англійською мовами.

За період 2010-2015рр. викладачі кафедри та студенти-гуртківці взяли участь у 47 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, форумах та олімпіадах з усними та стендовими доповідями.

Науково-практичні конференції, проведені на кафедрі анатомії людини:

- Щорічна студентська наукова конференція «Анатомія на межі тисячоліть» (проводиться з 2006р.)
- Научно-практическая конференция с международным участием «Морфофункциональные особенности нервной, сосудистой и эндокринной систем в норме и под влиянием некоторых факторов», посвященная 165-летию со дня рождения выдающегося анатома А.К. Белоусова.
- Науково-практична конференція студентів та молодих вчених з міжнародною участю «Морфологія органів і тканин у нормі та під

впливом деяких чинників», присвячена 90-річчю професора В.В. Бобіна, 21 жовтня 2014 р.

- Наукова студентська конференція «Кафедрі анатомії людини ХНМУ – 210 років»

ВИНАХОДИ КАФЕДРИ ЗА ПЕРІОД 2010-2015 рр.

1. Деклараційний патент № 40647/3 від 16.09.2010 «Спосіб діагностики топографічної анатомії ниркових пірамід відносно чашково-мискового комплексу та великих судин нирки людини». Автори: Терещенко А.О., Ворощук Р.С., Куцин А.О., Вдовиченко В.Ю. та інші.
2. Патент на корисну модель № 54892 25.11.2010 «Спосіб забарвлення мієлінових оболонок нервових волокон». Автори: Коробова Л.К., Жарова Н.В.
3. Патент на корисну модель № 55427 10.12.2010 «Спосіб забарвлення препаратів головного мозку». Автори: Шиян Д.М., Коробова Л.К., Лупир В.М.
4. Пат. 65245 Україна, МПК G01N 1/30. 25.11.2011 «Спосіб забарвлювання нервових волокон гістологічного препарату». Автори: Кихтенко О.В. ; Коробова Л.К.; Лупир В.М.; Лупир М.В.
5. Патент на корисну модель № 54361 від 10.11.2011. «Спосіб діагностики топографоанатомічного розташування ниркових пірамід відносно чашково-мискового комплексу та великих судин нирки людини». Автори: Терещенко А.О. та інші.
6. Патент на корисну модель № 66943 від 25.01.2012. «Спосіб оцінки м'язової компоненти тіла з урахуванням соматотипу людини». Автори: Терещенко А.О. та інші.
7. Патент на корисну модель № 66300 від 26.12.2012. «Спосіб оцінки жирової компоненти тіла з урахуванням соматотипу людини». Автори: Терещенко А.О. та інші.

8. Патент на корисну модель № 66942 від 25.01.2012. «Спосіб оцінки кісткової компоненти тіла з урахуванням соматотипу людини». Автори: Терещенко А.О. та інш.
9. Патент № 78520 25.03.2013 «Спосіб оцінки типу регуляції артеріального тиску» Автори: Лисенко Г.І., Шкляр С.П., Кічпа Н.В., Черкашина Л.В., Барчан А.С., Сазонова О.М.
10. Патент на корисну модель № 86407 25.12.2013 «Спосіб одержання комплексу загальних ліпідів з відділів центральної нервової системи сировини тваринного походження». Автори: Шиян Д.М., Терещенко А.О., Колісник І.Л., Коробова Л.К.

КОЛЕКТИВ КАФЕДРИ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ У 2015 році

ТЕРЕЩЕНКО Анатолій Олександрович

Професор, кандидат медичних наук. Очолює кафедру анатомії людини з 2012 р.

Закінчив з відзнакою лікувальний факультет Харківського медичного інституту (1975) та аспірантуру при кафедрі нормальної анатомії.

З 1978р. працював асистентом, старшим викладачем, доцентом і професором кафедри нормальної анатомії. Захистив кандидатську дисертацію «Морфологічні особливості нервів м'язів гомілки».

З 2001 по 2007р. - вчений секретар спеціалізованої вченої ради по захисту докторських дисертацій за спеціальностями «Нормальна анатомія» та «Патологічна фізіологія».

З 2005 по 2014р. - декан 1 медичного факультету.

З 2007 по 2012 рр. - завідувач кафедри оперативної хірургії та топографічної анатомії. Автор близько 250 наукових праць, співавтор двох підручників, 4 навчальних посібників з грифом МОЗ України, 7 винаходів. Підготував 3-х кандидатів наук. Нагороджений грамотами

Міністерства охорони здоров'я України, ОДА, ХНМУ. Заслужений професор ХНМУ.

ІЗМАЙЛОВА Луїза Василівна

Доцент, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 1969 р. У 1978р. захистила кандидатську дисертацію «Макромікроскопічне дослідження нервового апарату перикарда людини». Є автором 400 наукових та методичних робіт, співавтором 22 навчально-методичних посібників та підручників за кредитно-модульною системою, 1 патенту. Проходила курси підвищення кваліфікації на базі медичних вузів Москви, Києва, Харківської академії післядипломної освіти.

КУЛІШ Анатолій Семенович

Доцент, кандидат біологічних наук. Працює на кафедрі з 1971 р.

У 1984р. захистив кандидатську дисертацію «Макромікроскопічна анатомія нервів підпотиличних м'язів людини та деяких тварин».

Брав участь у наукових дослідженнях кафедри з вивчення макромікроскопічної анатомії периферичної нервової системи в нормі та під впливом деяких екстремальних факторів зовнішнього середовища. Результати роботи представлені у доповідях на з'їздах, симпозіумах та конференціях морфологів та наукового товариства АГЕ. У цілому самостійно та у співавторстві маю 226 наукових та методичних публікацій, зокрема за останні п'ять років - 21. Співавтор навчальних посібників, таких як: «Атлас схем нервів та судин людини», «Словник латинських анатомічних термінів з їх еквівалентами українською, російською та англійською мовами», «Міологія», «Пластична анатомія» 1 та 2 частини, «Навчально-методичний посібник для практичних занять з анатомії людини» (Модулі 1, 2, 3).

ПОЛЯКОВА Анна Іллівна

Старший викладач, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 1978 р. У 1975р. захистила кандидатську дисертацію «Кріоконсервація лейкоцитів периферичної крові (-196°C) під захистом ПЕО-400». З 2000 р. викладає

анатомію людини англійською мовою. Є автором 130 наукових та методичних робіт, автор 5 навчально-методичних підручників з анатомії людини та 12 методичних посібників за кредитно-модульною системою англійською мовою. Має авторське свідоцтво. Проходила курси підвищення кваліфікації на базі Київського медичного інституту та Харківської академії післядипломної освіти.

КАРПЯК Тамара Федорівна

Асистент, працює на кафедрі з 1983 р. Є автором 10 наукових друкованих робіт.

КУЛІШ Віталій Петрович

Доцент, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 1989 р. У 1993р. захистив кандидатську дисертацію «Структурна організація слизової оболонки шлунка під впливом рентгенівського та лазерного випромінювання».

ШЕВЦОВ Олександр Олександрович

Доцент, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 1990 р. У 1994р. захистив кандидатську дисертацію «Макромікроскопічна анатомія парагіпокампулярної закрутки головного мозку людини».

КРІВЧЕНКО Юрій Васильович

Доцент, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 1997 р. У 2002 р. захистив кандидатську дисертацію «Макромікроскопічна анатомія та мієлоархітектоніка нервів надпід'язикових м'язів шиї людини».

КОЛІСНИК Ігор Леонідович

Доцент, відповідальний за організацію навчально-методичної роботи при підготовці бакалаврів, відповідальний за наукову роботу кафедри, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 1996 р. У 2004 р. захистив кандидатську дисертацію «Морфофункціональні особливості надниркових залоз та їхніх нервів під впливом фосфорвмістних детергентів». Є автором 50 наукових друкованих робіт, 2 патентів.

ЛАДНА Ірина В'ячеславівна

Доцент, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 2003 р. У 1994 р. захистила кандидатську дисертацію «Порівняльна характеристика імунологічної реактивності різних стадій цереброваскулярної патології, обумовленої гіпертонічною хворобою». Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською.

ШИЯН Денис Миколайович

Доцент, к. мед. наук., відповідальний доцент з навчальної роботи кафедри. Працює на кафедрі з 2005р. У 2009р. захистив кандидатську дисертацію «Морфофункціональні особливості судин та нервів загруднинної залози плодів та новороджених». Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською. Висококваліфікований викладач, досвідчений науковий працівник. Кваліфіковано проводить практичні заняття з вітчизняними та іноземними студентами (російською та англійською) з усіх розділів анатомії людини, бере активну участь у методичній роботі кафедри, має авторитет серед викладачів та студентів. Знає англійську мову. Заплановано докторську дисертацію у травні 2011р. Має педагогічний стаж 10 років та більше як 110 друкованих науково-методичні праці, з них 2 навчальних посібника з грифом МОН, 2 патенти України на винахід та 2 інформаційних листа.

ЖАРОВА Наталія Валентинівна

Доцент, к. мед. наук., працює на кафедрі з 2006р. У 2011 р. захистила кандидатську дисертацію «Морфофункціональні особливості судин та нервів яєчників». Має 30 наукових праць, у тому числі 1 патент України на корисну модель, 6 навчально-методичних посібників. У 2014 року пройшла цикл підвищення кваліфікації при Інституті підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Харківського Національного фармацевтичного університету за тематикою «Методика викладання у вищій школі». Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською.

МІРОШНІЧЕНКО Олександр Олександрович

Асистент, працює на кафедрі з 2007 р. Запланована кандидатська дисертація на тему «Кефалометричні особливості морфофункціональних параметрів очних яблук у осіб юнацького віку».

ЛУПИР Марина Вікторівна

Доцент, к. мед. наук., працює на кафедрі з 2008р. У 2009р. захистила кандидатську дисертацію «Роль тканинних базофілів у клітинних реакціях при хронічному запаленні». У 2014 року пройшла курси підвищення кваліфікації «Педагогічна майстерність викладача». Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською. Є автором 30 наукових друкованих робіт, співавтором «Клінічний атлас анатомії вуха».

КОРОБЧАНСЬКА Анна Борисівна

Асистент, працює на кафедрі з 2008 р. Запланована кандидатська дисертація на тему «Особливості морфогенезу нижньої щелепи та різця за умови впливу на організм солей важких металів». Має 12 публікацій. Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською.

САЗОНОВА Ольга Миколаївна

Асистент, працює на кафедрі з 2010 р. Запланована кандидатська дисертація на тему «Антропометричні особливості тіла дівчаток з синдромом вегето-судинної дистонії». Є автором 20 наукових друкованих робіт, 2 патентів на корисну модель.

РИЖЕНКОВА Ірина Вікторівна

Асистент, к. мед. наук., працює на кафедрі з 2010 р. У 2011 р. захистила кандидатську дисертацію «Нейроно-гліально-капілярні взаємовідношення передцентральної звивини головного мозку людини». Є автором 7 наукових друкованих робіт.

БОЯГІНА Ольга Дмитрівна

Старший викладач, к. мед. наук. Працює на кафедрі з 2011р. У 2011р. захистила кандидатську дисертацію «Судово-медичне визначення давності утворення плям крові за вмістом хлоридів». Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською. Є автором 27 наукових друкованих робіт, 1 патент на корисну модель.

БАБІЙ Леся Миколаївна

Асистент, працює на кафедрі з 2011р. Захистила кандидатську дисертацію «Особливості пошкоджень, що заподіяні пострілами з пневматичного газобалонного пістолета МР-651К з коротким стволом та у вигляді гвинтівки» (2011). Є автором 28 наукових друкованих робіт, 2 патентів на корисну модель.

ГРАНІНА Олена Володимирівна

Асистент, працює на кафедрі з 2012 р. У 2008 р. захистила кандидатську дисертацію «Роль порушення обміну ліпідів у прогресуванні діабетичної нефропатії». Має 2 патенти на корисну модель, 2 галузевих нововведення, 9 статей у фахових журналах та 50 тезисів.

СЄРОУХ Олексій Геннадійович

Асистент, к. мед. наук., працює з 2014р.

ВОВК Олег Юрійович

Доцент, д. мед. наук., працює на кафедрі з 2014 р. У 2006 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: «Особливості будови, розмірів, форми та положення великого отвору черепа людини» у Харківському національному медичному університеті (робота виконана у Луганському державному медичному університеті).

У 2012 р. захистив докторську дисертацію за темою: «Мінливість і поширення топографія кісток мозкового черепа та їх взаємовідношення з твердою оболонкою головного мозку» (спеціальність - 14.03.01. - нормальна анатомія) у Вінницькому національному медичному університеті ім. Н.І. Пирогова (робота виконана у Луганському

державному медичному університеті). Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською. Є автором 1 монографії, 47 наукових друкованих робіт, 27 патентів, 4 навчально-методичних посібників, 2 статей з педагогіки вищої школи.

ІКРАМОВ Володимир Борисович

Асистент, працює на кафедрі з 2014 р. У 2012 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: «Мінливість розмірів, форм, положення та взаємовідношень верхньої та нижньої щелепи в залежності від індивідуальної будови мозкового черепа» (спеціальність - 14.03.01. – нормальна анатомія) у Луганському державному медичному університеті (робота виконана у Луганському державному медичному університеті). Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською. Є автором 17 наукових друкованих робіт, 2 патентів.

ШМАРГАЛЬОВ Андрій Олександрович

Асистент, працює на кафедрі з 2014 р. У 2014 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: «Індивідуальна анатомічна мінливість розмірів, форми та положення потиличної кістки» (спеціальність - 14.03.01. – нормальна анатомія) у Харківському національному медичному університеті (робота виконана у Луганському державному медичному університеті). Вільно володіє та викладає трьома мовами: українською, російською та англійською. Є автором 17 наукових друкованих робіт, 5 патентів.

ЗМІСТ

210 років Харківській анатомічній школі.....	4
Меморіальний музей академіка В.П. Воробйова.....	9
Музей становлення людини.....	10
Навчальний музей.....	12
Завідувачі кафедри анатомії людини.....	16
Сьогодення кафедри.....	68
Колектив кафедри у 2015 році.....	73